

Департамент культури та взаємозв'язків з громадськістю
Черкаської обласної державної адміністрації

Комунальний заклад «Обласна універсальна
наукова бібліотека імені Тараса Шевченка»
Черкаської обласної ради

Календар пам'ятних дат Черкащини на 2020 рік

Черкаси 2019

УДК 016:908] (477.46)
К17

Укладачі: Л. Т. Демченко
Л. Д. Дядик
О. І. Білецька
В. А. Тищенко

Редактор В. К. Величко

К17 Календар пам'ятних дат Черкащини на 2020 рік / Департамент культури та взаємозв'язків з громадськістю Черкас. облдержадмін., Комун. закл. «Обл. універс. наук. б-ка ім. Тараса Шевченка» Черкас. облради ; [уклад. : Л. Т. Демченко та ін. ; ред. В. К. Величко]. – Черкаси : ОУНБ ім. Тараса Шевченка, 2019. – 76 с.

Видання Черкаської обласної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка «Календар пам'ятних дат Черкащини» виходить щороку. Календар присвячений визначним річницям подій суспільно-політичного, наукового та культурно-мистецького життя Черкащини, які відзначатимуться у 2020 році. До видання ввійшли фактографічні довідки про ювілеї видатних особистостей, імена яких пов'язані з краєм.

Видання адресовано працівникам закладів культури і освіти, краєзнавцям, широкому колу читачів.

УДК 016:908] (477.46)

© Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка»

Від укладача

Довідково-бібліографічне видання «Календар пам'ятних дат Черкащини на ... рік» виходить щорічно, починаючи від 1970 року.

На початку Календаря подається перелік визначних річниць подій суспільно-політичного, наукового та культурно-мистецького життя Черкащини, які відзначатимуться у 2020 році.

До найвагоміших з них (позначених астериском) вміщено фактографічні довідки та бібліографічні списки літератури.

Мета видання – допомогти працівникам закладів культури і освіти, краєзнавцям, журналістам у набутті та поширенні знань з історії рідного краю та про видатних особистостей, імена яких пов'язані з Черкащиною.

*У майбутнє ми входимо,
оглядаючись на минуле
П. Валері*

Пам'ятні дати Черкащини у 2020 році

- 565 років від дня народження Остафія Івановича Дашкевича (Дашкович. 1455–1535), старости канівського і черкаського в 1514–1535 рр., організатора козацьких загонів.
- 475 років (1545) з часу появи на історичній арені Дмитра Івановича Вишневецького (псевд. – Байда, р. н. невід. – 1563), політичного і військового діяча, старости черкаського і канівського.
- 475 років від дня народження Криштофа Косинського (1545–1593), керівника національно-визвольного повстання проти польського панування в Україні. Загинув під час облоги Черкаського замку.
- 280 років від дня народження керівника Коліївщини Максима Залізняка (бл. 1740–після 1769), уродженця с. Івківці (за іншими даними – с. Медведівка) Чигиринського району.
- 155 років від дня народження Івана Івановича Лисака (1865–1918), фольклориста, народного побутописця, уродженця с. Колодисте Тальнівського району.
- 150 років від дня народження Олександра Тихоновича Дзбанівського (1870–1938), композитора, педагога, уродженця смт Маньківка.
- 140 років від дня народження Олелька Островського (справж. – Олександр Павлович. 1880–1919), актора, письменника, козака Армії УНР, громадсько-політичного діяча, уродженця м. Золотоноша.
- 125 років від дня народження Володимира Фоковича Штангея (псевд. – Любисток. 1895–1937), письменника, уродженця с. Мошурів Тальнівського району. Був репресований.

- 120 років від дня народження Онопрія Іовича Тургана (1900–1938), письменника, уродженця с. Лозуватка Шполянського району. Був репресований. Розстріляний у м. Черкаси.
- 40 років Палацу культури «Дружба народів» у м. Черкаси (1980).

СІЧЕНЬ

- 200 років від дня народження Григорія Миколайовича Честахівського (1820–1893), художника, упорядника могили Т. Г. Шевченка у Каневі, автора спогадів про Т. Г. Шевченка.*
- 1 – 75 років від дня народження Євгенії Павлівни Крикун (1945), заслуженої артистки України, солістки Черкаської обласної філармонії.
- 1 – 70 років від дня народження Михайла Григоровича Саченка (1950–2006), поета, кінорежисера, сценариста, уродженця с. Моринці Звенигородського району.
- 2 – 200 років від дня народження Петра Гавриловича Лебединцева (1820–1896), історика, археолога, релігійного діяча, уродженця с. Зелена Діброва Городищенського району.*
- 2 – 50 років від дня народження Олександра Івановича Солодаря (1970), краєзнавця, поета, жителя м. Черкаси.
- 3 – 140 років від дня народження Петра Тимофійовича Ротаря (1880–1906), поета, педагога, громадського діяча, уродженця с. Мліїв Городищенського району.
- 5 – 160 років від дня народження Василя Григоровича Ляскоронського (1860–1928), історика, краєзнавця, археолога, етнографа, картографа, громадського діяча, уродженця м. Золотоноша.
- 5 – 50 років від дня народження Володимира Валентиновича Локтева (1970), баяніста, заслуженого артиста України, артиста оркестру Черкаського академічного заслуженого українського народного хору.
- 6 – 220 років від дня народження Олексія Олексійовича Бобринського (1800–1868), графа, промисловця, одного із

засновників цукроваріння в Україні, зокрема на Смілянщині, та перших залізниць в Росії й Україні.

- 6 – 90 років від дня народження Євгенії Антонівни Горевої (1930), поетеси, прозаїка, перекладача, лауреата літературної премії ім. М. Рильського, уродженки м. Канів.

- 8 – 130 років від дня народження Михайла Івановича Кутинського (1890–1974), красзнавця, літератора, історика, культурного діяча, уродженця с. Зарубинці Монастирищенського району. Був репресований.

- 8 – 85 років від дня народження Василя Андрійовича Симоненка (1935–1963), поета, журналіста, шістдесятника, який у 1957–1963 рр. жив і працював у м. Черкаси. Похований у м. Черкаси.

- 8 – 25 років з часу присудження обласної літературно-публіцистичної премії «Берег надії» імені Василя Симоненка (нині – Всеукраїнська літературна премія імені Василя Симоненка. (1995).

- 9 – 70 років від дня народження Григорія Юхимовича Діхтяренка (1950), письменника, політичного діяча, уродженця с. Вільшанка Уманського району.

- 10 – 65 років від дня народження Віктора Олексійовича Коломійця (1955), актора Черкаського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка, заслуженого артиста України.

- 11 – 25 років з часу затвердження Черкаською міською радою сучасного герба міста (1995).

- 13 – 80 років від дня народження Олександра Івановича Стадника (1940), композитора, хормейстера-диригента, народного артиста України, керівника Руськополянського народного фольклорно-етнографічного хору «Поляни», с. Руська Поляна Черкаського району.

- 16 – 100 років від дня народження Володимира Пимоновича Ігнатенка (1920–2007), актора, народного артиста України, колишнього жителя м. Черкаси.
- 17 – 135 років від дня народження Платона Григоровича Лапинського (1885–?), фізика, уродженця с. Дубова Уманського району.
- 21 – 75 років від дня народження Володимира Володимировича Желудова (1945–2015), заслуженого працівника культури України, колишнього художнього керівника капели бандуристів Департаменту культури та взаємозв'язків з громадськістю Черкаської ОДА.
- 21 – 80 років від дня народження Омеляна Никоновича Парубка (1940–2017), новатора сільськогосподарського виробництва, двічі Героя Соціалістичної Праці, політичного діяча, уродженця с. Баштечки Жашківського району.
- 27 – 230 років від дня народження Петра Петровича Гулака-Артемовського (1790–1865), поета-байкаря, перекладача, уродженця м. Городище.
- 29 січ.–1 лют. –365 років Охматівській (Дрижипільській) битві (1655) поблизу с. Охматів Жашківського району.
- 31 – 120 років від дня народження Наума Соломоновича Лапинського (1900–1960), композитора, педагога, уродженця м. Умань.

ЛЮТИЙ

– 165 років з початку антикріпосницького повстання «Київська козаччина» (1855), спрямованого проти політики російського уряду в Україні, яке відбувалося на території сучасної Черкащини.

- 3 – 120 років від дня народження Федора Микитовича Куксенка (1900–?), вченого-селекціонера, кандидата сільськогосподарських наук, уродженця с. Суботів Чигиринського району.
- 4 – 160 років з часу виходу у світ останнього прижиттєвого видання «Кобзаря» Т. Г. Шевченка, виданого коштом П. Симиренка (1860).
- 4 – 35 років з часу відкриття у м. Черкаси нового автовокзалу (1985).
- 8 – 90 років від дня народження Діани Гнатівни Петриненко (1930–2018), співачки, народної артистки України, уродженки с. Білоусівка Драбівського району.
- 12 – 125 років від дня народження Мирона Борисовича Полякіна (1895–1941), віртуоза-скрипаля, педагога, уродженця м. Черкаси.*
- 13 – 70 років від дня народження Валентини Степанівни Кутяніної (1950), хіміка, доктора технічних наук, професора, уродженки м. Умань.
- 15 – 80 років від дня народження митрополита Черкаського і Канівського Софронія (Дмитрук Дмитро Савич. 1940).
- 16 – 120 років від дня народження Симона Самійловича Рубіна (1900–1985), заслуженого діяча науки і техніки України, колишнього викладача Уманського національного університету садівництва.
- 18 – 165 років від дня народження Левка Платоновича Симиренка (1855–1920), помілога, фундатора наукового садівництва в Україні, уродженця с. Мліїв Городищенського району.
- 18 – 155 років від дня народження Федора Петровича Різниченка (1865–1924), художника, уродженця с. Шевченкове Звенигородського району.

- 19 – 100 років від дня народження Валентини Дмитрівни Болейко (1920–2001), заслуженої артистки України, колишньої жительки м. Черкаси.
- 21 – 170 років від дня народження Вікентія В'ячеславовича Хвойки (1850–1914), археолога, дослідника Середнього Подніпров'я, зокрема Черкащини.
- 24 – 125 років від дня народження Дмитра Артемовича Май-Дніпровича (справж. – Майборода. 1895–1930), письменника, уродженця м. Черкаси.

БЕРЕЗЕНЬ

- 390 років з часу повстання нереєстрових козаків та селян на Черкащині під керівництвом Т. Федоровича (Трясило. 1630) проти гніту уряду Речі Посполитої.
- 1 – 70 років від дня народження Володимира Павловича Ушанова (1950), журналіста, краєзнавця, жителя м. Черкаси.
- 3 – 130 років від дня народження Герасима Онуфрійовича Нестеренка (псевд. – Орел. 1890–?), військового та громадського діяча часів УНР, головного отамана Холодного Яру.
- 6 – 155 років від дня народження Григорія Івановича Грушевського (1865–близько 1922), прозаїка, поета, драматурга, громадського діяча, колишнього жителя м. Черкаси.
- 10 – 125 років від дня народження Івана Леонтійовича Ле (Мойся. 1895–1978), письменника, уродженця с. Мойсинці (тепер с. Придніпровське Чорнобаївського району).
- 10 – 160 років від дня народження Порфирія Даниловича Демуцького (1860–1927), фольклориста, хорового диригента,

який у 1889–1918 рр. жив і працював у с. Охматів Жашківського району.

- 11 – 60 років Черкаському державному технологічному університету (1960).
- 11 – 75 років від дня народження Валентини Яківни Саввопуло (1945), народної артистки України, жительки м. Черкаси.
- 11 – 125 років від дня народження та 100 років з часу загибелі Василя Степановича Чучупака (1895–1920), головного отамана Холодноярської організації, уродженця с. Мельники Чигиринського району.*
- 14 – 55 років Черкаському ПАТ «Азот» (1965).
- 19 – 185 років від дня народження Василя Федоровича Симиренка (1835–1915), українського підприємця-цукровара, вченого, мецената, уродженця с. Мліїв Городищенського району.
- 21 – 130 років від дня народження Олексія Петровича Баранникова (1890–1952), вченого-індолога, сходознавця, уродженця м. Золотоноша.
- 22 – 125 років від дня народження Василя Кириловича Авраменка (1895–1981), хореографа, актора, дослідника і знавця українського танцю, уродженця смт Стеблів Корсунь-Шевченківського району.*
- 25 – 140 років від дня народження Гаврила Макаровича Базильського (1880–1937), генерал-хорунжого Армії УНР, уродженця с. Соколівка Жашківського району.
- 28 – 175 років від дня народження Олексія Олександровича Андрієвського (псевд. і крипт. – Андибер, Каневський А., Канівець Ол., А., А. Т-ий та ін. 1845–1902), історика, літератора, педагога, краєзнавця, громадського діяча, уродженця м. Канів.

- 30 – 120 років від дня народження Леся Гомона (справж. – Королевич Олександр Дмитрович. 1900–1958), письменника, фольклориста, журналіста, уродженця м. Черкаси. Був репресований.
- 31 – 90 років від дня народження Валентини Павлівни Жук (1930–2006), заслуженої журналістки України, колишньої завідувачки відділу обласної газети «Черкаський край».

КВІТЕНЬ

- 1 – 70 років від дня народження Володимира Петровича Мовчана (1950), економіста, мецената, доктора економічних наук, жителя с. Криві Коліна Тальнівського району.
- 5 – 130 років від дня народження Никона Івановича Прудкого (1890–1982), бандуриста, уродженця м. Канів.
- 6 – 100 років від дня народження Григора Гюмушевича Акопяна (1920–1944), вірменського поета, який загинув при визволенні м. Шпола, почесний громадянин м. Шпола.
- 13 – 100 років від дня народження Івана Никифоровича Степаненка (1920–2007), генерал-майора авіації, двічі Героя Радянського Союзу, уродженця с. Нехайки Драбівського району.*
- 14 – 85 років від дня народження Юрія Петровича Тупицького (1935), режисера, письменника, заслуженого діяча мистецтв України, жителя с. Воронинці Чернобаївського району.
- 17 – 70 років від дня народження Михайла Костянтиновича Волкова (1950), заслуженого працівника культури України, кандидата мистецтвознавства, жителя м. Корсунь-Шевченківський.

- 20 – 120 років з часу відкриття у м. Тальне народної бібліотеки (1900) та 90 років з часу організації Тальнівської районної бібліотеки (1930).
- 21 – 120 років від дня народження Олександра Назаровича Сороки (1900–1963), хорового диригента, народного артиста України, уродженця с. Хлипнівка Звенигородського району.
- 22 – 125 років від дня народження Лева Юстимовича Биковського (псевд. і крипт. – Л. Б., Бібліографічний мікроб. 1895–1992), бібліотекознавця, бібліографа, журналіста, уродженця с. Вільховець Звенигородського району.*
- 26 – 180 років першому виданню «Кобзаря» Т. Г. Шевченка (1840).

ТРАВЕНЬ

- 45 років з часу відкриття Парку Перемоги у м. Черкаси (1975).
- 4 – 230 років від дня народження Єгора Федоровича Тимківського (1790–1875), вченого-китаїста, дипломата, уродженця с. Богуславець Золотоніського району.
- 7 – 180 років від дня народження Петра Ілліча Чайковського (1840–1893), композитора, який протягом 1865–1893 рр. майже щороку гостював у своєї сестри у м. Кам'янка та у с. Вербівка Кам'янського району.
- 7 – 155 років від дня народження Марка Федоровича Грушевського (1865–1938), священика, етнографа, уродженця с. Худоліївка Чигиринського району.
- 9 – 130 років від дня народження Бориса Григоровича Левитського (1890–1953), вченого-зоотехніка, доктора сільськогосподарських наук, заслуженого діяча науки України, професора, уродженця м. Умань.

- 13 – 85 років від дня народження Леоніда Степановича Кондрацького (1935), архітектора, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, жителя м. Черкаси.
- 15 – 90 років від дня народження Бориса Олександровича Верлінського (1930–2003), заслуженого працівника культури України, колишнього директора Черкаського театру ляльок, Почесного громадянина міста Черкаси.
- 16 – 125 років від дня народження Тодосія Степановича Осьмачки (1895–1962), письменника, перекладача, уродженця с. Куцівка Смілянського району.*
- 16 – 30 років від дня народження Сергія Сергійовича Амброса (1990–2015), військовослужбовця, який загинув на Сході України, уродженця м. Черкаси. У м. Черкаси вул. Орджонікідзе перейменували на вул. Сергія Амброса.
- 20 – 90 років від дня народження Лілії Павлівни Шитової (1930–2016), журналістки, заслуженого працівника культури України, колишньої жительки м. Черкаси.

ЧЕРВЕНЬ

- 135 років від дня народження Івана Григоровича Савченка (псевд. – Нагірний. 1895–1923), отамана Холодного Яру, уродженця с. Вереміївка Чорнобаївського району.
- 1 – 65 років Черкаській обласній філармонії (1955).
- 8 – 60 років від дня народження Ігоря Володимировича Забудського (1960), поета і художника, жителя м. Черкаси.
- 19 – 85 років від дня народження Рауфа Ахметовича Аблязова (1935), доктора технічних наук, заслуженого діяча науки і техніки України, професора, президента Черкаського Східноєвропейського університету економіки і менеджменту.

- 20 – 100 років від дня народження Петра Дмитровича Тимошенка (1920–1984), мовознавця, кандидата філологічних наук, уродженця с. Вільховець Звенигородського району.
- 24 – 160 років від дня народження Яна Гжегожа Станіславського (1860–1907), польського маляра-імпресіоніста, уродженця с. Вільшана Городищенського району.
- 27 – 135 років від дня народження Антоніни Миколаївни Кудрицької (1885–1971), письменниці, фольклористки, колишньої жительки с. Будище Звенигородського району.
- 27 – 65 років від дня народження Олександра Євгеновича Лисенка (1955), історика, доктора історичних наук, заслуженого діяча науки і техніки України, уродженця смт Катеринопіль.

ЛИПЕНЬ

- 5 – 80 років від дня народження Віктора Михайловича Співака (1940), живописця, графіка, різьбяр, жителя м. Черкаси.
- 12 – 100 років від дня народження Павла Максимовича Федченка (1920–2002), літературознавця, шевченкознавця, доктора філологічних наук, уродженця с. Носачів Смілянського району.
- 13 – 90 років від дня народження Петра Миколайовича Жука (1930–2017), журналіста, прозаїка, заслуженого журналіста України, колишнього жителя м. Черкаси.
- 16 – 70 років від дня народження Олександра Миколайовича Деньги (1950), голови Черкаського обласного осередку Національної спілки кінематографістів України, заслуженого працівника культури України, уродженця та «Почесного громадянина міста Черкаси».

- 21 – 25 років з часу створення Кам'янського державного історико-культурного заповідника на базі літературно-меморіального музею О. С. Пушкіна та П. І. Чайковського (1995).
- 23 – 75 років від дня народження Івана Йосиповича Лавріненка (1945), художника декоративно-прикладного мистецтва, письменника, жителя м. Черкаси.
- 26 – 120 років від дня народження Гаврила Михайловича Пустовійта (1900–1947), графіка, художника-ілюстратора, уродженця с. Межиріч Канівського району. Був репресований.
- 26 – 85 років від дня народження Георгія Антоновича Урсатія (1935–2016), архітектора, лауреата Національної премії України ім. Тараса Шевченка, автора багатьох споруд у м. Черкаси.
- 31 – 170 років від дня народження Сергія Андрійовича Подолинського (1850–1891), громадського діяча, економіста, лікаря, публіциста, уродженця с. Ярославка Шполянського району.

СЕРПЕНЬ

- 90 років Черкаському медичному коледжу (тепер – Черкаська медична академія. 1930).
- 3 – 50 років від дня народження Олександра Григоровича Шамрая (1970), історика, почесного краєзнавця України, жителя м. Кам'янка.
- 10 – 130 років від дня народження Макара Олександровича Кушніра (1890–1951), громадсько-політичного діяча, журналіста, члена Центральної Ради, одного із співзасновників ОУН, уродженця м. Черкаси.
- 11 – 165 років з часу відкриття першого плавучого мосту через Дніпро поблизу м. Черкаси (1855).

- 12 – 80 років від дня народження Вадима Федоровича Мицика (1940), етнографа, краєзнавця, журналіста, заслуженого працівника культури України, жителя м. Звенигородка.
- 14 – 90 років Уманському державному педагогічному університету ім. Павла Тичини (1930).
- 15 – 55 років з часу газифікації м. Черкаси (1965).
- 18 – 55 років від дня народження Ігоря Федоровича Момота (1965–2014), генерал-майора, який загинув на Сході України. Похований у м. Черкаси. У м. Черкаси вул. Луначарського перейменована на вул. Генерала Момота.
- 18 – 35 років від дня народження Олександра В'ячеславовича Маламужа (1985–2014), військовослужбовця, який загинув на Сході України, уродженця м. Черкаси. У м. Черкаси вул. О. Невського перейменовано на вул. Олександра Маламужа.
- 20 – 95 років з часу утворення Державного музею-заповідника Т. Г. Шевченка у м. Канів (нині – Шевченківський національний заповідник. 1925).
- 21 – 70 років від дня народження Миколи Миколайовича Петрини (1950–2017), заслуженого артиста України, колишнього керівника-засновника ансамблю народної музики «Росава» Черкаської обласної філармонії.

ВЕРЕСЕНЬ

- 8 – 155 років від дня народження Миколи Сергійовича Ріттера (1865–?), учасника Перших олімпійських ігор (1896), уродженця м. Золотоноша.
- 8 – 80 років від дня народження Миколи Івановича Борща (1940), краєзнавця, поета, жителя м. Черкаси.

- 11 – 125 років від дня народження Олександра Васильовича Носаченка (1895–1969), музейного працівника, орнітолога, краєзнавця, засновника природничого відділу Уманського краєзнавчого музею, уродженця м. Тальне.
- 12 – 145 років від дня народження Олександра Антоновича Кошиця (1875–1944), композитора, диригента, уродженця с. Ромашки Канівського повіту, дитинство якого пройшло у с. Тарасівка Звенигородського району.
- 16 – 90 років від дня народження Василя Павловича Євича (1930–1994), художника, уродженця с. Багва Маньківського району.
- 22 – 180 років ПАТ «Смілянський машинобудівний завод» (1840).
- 22 – 100 років від дня народження Михайла Федоровича Усатенка (1920–1995), педагога, краєзнавця, журналіста, заслуженого учителя України, уродженця с. Вишнопіль Тальнівського району.
- 23 – 120 років від дня народження Ісаака (Іцика) Соломоновича Фефера (1900–1952), єврейського поета, драматурга, громадського діяча, уродженця м. Шпола.
- 26 – 135 років від дня народження Всеволода Михайловича Зуммера (1885–1970), археолога, мистецтвознавця, уродженця м. Тальне.
- 26 – 130 років від дня народження Івана Васильовича Полтавця-Остряниці (1890–1957), військового і політичного діяча, наказного отамана Вільного Козацтва України, уродженця с. Балаклея Смілянського району (за іншими даними – с. Суботів Чигиринського району).
- 28 – 85 років від дня народження Володимира Михайловича Хоменка (1935), журналіста, краєзнавця, уродженця с. Заліське Тальнівського району. Жив у м. Звенигородка.

- 29 – 175 років від дня народження Івана Карповича Карпенка-Карого (справж. – Тобілевич Іван Карпович ; ін. псевд. : Гнат Карий, Тугай, Адаменко. 1845–1907), драматурга, актора, громадського діяча, який неодноразово бував з гастрольями на Черкащині, зокрема в м. Умань.

ЖОВТЕНЬ

- 7 – 190 років від дня народження Сергія Федоровича Грушевського (1830–1901), педагога, публіциста, організатора народної освіти, уродженця м. Чигирин.
- 8 – 130 років від дня народження Михайла Івановича Кутинського (1890–1974), краєзнавця, прозаїка, уродженця с. Зарубинці Монастирищенського району. Був репресований.
- 8 – 70 років від дня народження Людмили Анатоліївни Лисенко (1950), художниці декоративного ткацтва, уродженки с. Юрківка Звенигородського району.
- 14 – 60 років від дня народження Володимира Миколайовича Яковця (1960), художника, викладача Черкаської дитячої художньої школи ім. Д. Г. Нарбута.
- 18 – 150 років від дня народження Володимира Васильовича Різниченка (псевд. – Велентій. 1870–1932), геолога, природознавця, поета, художника-карикатуриста, мандрівника, дослідника Канівських дислокацій.
- 28 – 100 років від дня народження Михайла Федоровича Пономаренка (1920–2010), краєзнавця, педагога, громадського діяча, заслуженого учителя України, уродженця с. Підставки Золотоніського району. Жив у м. Золотоноша.*
- 29 – 120 років від дня народження Степана Федоровича Бена (справж. – Бендюженко. 1900–1937), поета, уродженця с. Лозуватка Шполянського району. Був репресований.

ЛИСТОПАД

- 5 – 55 років Черкаському тролейбусному парку (1965).
- 7 – 75 років від дня народження Євгена Івановича Кухарця (1945–1987), хорового диригента, композитора, народного артиста України, колишнього керівника Черкаського академічного заслуженого українського народного хору.*
- 7 – 55 років з дня Першої вистави в Черкаському академічному театрі ляльок (1965).
- 8 – 185 років від дня народження Готфрида Йосиповича Оссовського (1835–1897), геолога, археолога, краєзнавця Волині, уродженця с. Козарівка Канівського району.
- 8 – 100 років від дня народження Леоніда Мусійовича Корецького (1920–1997), економгеографа, доктора економічних наук, професора, уродженця м. Умань.
- 8 – 85 років від дня народження Володимира Івановича Лузана (1935–2009), легкоатлета, заслуженого тренера України, уродженця м. Черкаси.
- 9 – 125 років від дня народження Людмили Прокопівни Шевченко (1895–1969), етнографа і фольклориста, онуки брата Т. Г. Шевченка Микити Григоровича, уродженки с. Шевченкове Звенигородського району.
- 12 – 140 років Першій міській гімназії м. Черкаси (1880).
- 22 – 100 років від дня народження Миколи Єфремовича Сиваченка (1920–1988), фольклориста, літературознавця, доктора філологічних наук, уродженця с. Ямпіль Катеринопільського району.
- 25 – 100 років Інституту помології ім. Л. П. Симиренка НААН України у с. Мліїв Городищенського району (1920).

- 25 – 50 років з часу створення Меморіального музею родини Смиренків у с. Мліїв Городищенського району (1970).
- 27 – 60 років Літературно-меморіальному музею І. С. Нечуя-Левицького (1960) у с-щі Стеблів Корсунь-Шевченківського району.

ГРУДЕНЬ

- 100 років Черкаському кооперативному економіко-правовому коледжу (1920).
- 2 – 30 років від дня народження Богдана Ігоровича Каравайського (1990–2014), військовослужбовця, який загинув на Сході України, уродженця м. Черкаси. У м. Черкаси один з провулків носить ім'я молодшого сержанта Каравайського.
- 3 – 80 років від дня народження Івана Семеновича Косенка (1940), доктора біологічних наук, професора, заслуженого працівника культури України, директора Національного дендрологічного парку «Софіївка» у м. Умань.
- 5 – 135 років від дня народження Миколи Степановича Погрібняка (1885–1965), графіка, живописця, уродженця с. Козацьке Звенигородського району.
- 9 – 100 років від дня народження Миколи Степановича Заноздри (1920–1999), лікаря-кардіолога, доктора медичних наук, заслуженого діяча науки і техніки України, уродженця м. Канів.
- 14 – 180 років від дня народження Михайла Петровича Старицького (1840–1904), письменника, перекладача, громадського і культурного діяча, уродженця с. Кліщинці Чорнобаївського району.

- 15 – 50 років від дня народження Максима Юрійовича Степанова (1970), журналіста, краєзнавця, кандидата історичних наук, жителя м. Черкаси.
- 17 – 70 років від дня народження Феофана Феофановича Білецького (1950), журналіста, краєзнавця, заслуженого журналіста України, жителя м. Звенигородка.
- 17 – 120 років від дня народження Івана Івановича Чабаненка (1900–1972), режисера, педагога, заслуженого діяча мистецтв України, уродженця м. Чигирин.
- 18 – 80 років від дня народження Ніни Михайлівни Клименко (1940), мистецтвознавця, заслуженого працівника культури України, жительки м. Черкаси.
- 27 – 425 років від дня народження Богдана Михайловича Хмельницького (6 січ. – за новим стилем. 1595–1657), гетьмана України, провідника національно-визвольної боротьби середини XVII ст., уродженця с. Суботів Чигиринського району.
- 29 – 100 років від дня народження Олексія Федоровича Фіщенка (1920–2010), графіка, народного художника України, заслуженого діяча мистецтв України, уродженця м. Умань.

Рік родини Сими́ренків
**230 років від дня народження основоположника роду, промисловця-
цукрозаводчика Ф. С. Сими́ренка (1790–1867)**

2 січня
200 років від дня народження підприємця і мецената
П. Ф. Сими́ренка (1821 (за ст. ст. 1820)–1863)

19 березня
185 років від дня народження цукрозаводчика, мецената
В. Ф. Сими́ренка (1835–1915)

18 лютого
165 років від дня народження вченого-помолога
Л. П. Сими́ренка (1855–1920)

«Рушайте, браття наші, племено за племеном,
рід за родом і бийтеся за себе на землі нашій, яка
належить нам і ніколи іншим».

Велесова книга¹

Сесія Городищенської районної ради у 2017 році прийняла рішення про оголошення 2020 року Роком родини Сими́ренків. Рід Сими́ренків – це унікальна родина, яка пройшла шлях від кріпацтва до мільйонних статків. Сими́ренки – рід промисловців-цукрозаводчиків, конструкторів і власників машинобудівних заводів, піонерів пароплавства на Дніпрі, вчених і практиків садівництва, меценатів української культури; династія успішних господарників. Але насамперед усі Сими́ренки були істинними дітьми України, служили їй вірою і правдою, шанували рідну землю, мову, пісню, дбали про простий люд.

Їхній рід простежується з XVII ст. і до наших днів. За переказами, предком родини був запорожець Фесько, якого вороги прозвали «семируким» за відчайдушну відвагу і силу.

Його син Андрій Сими́ренко теж козакував на Запорізькій Січі; він відмовився присягнути на вірність російській імператриці Катерині II, за що був позбавлений всіх привілеїв, козацьких вольностей і власного маєтку; його дружину і шестеро дітей віддали у кріпацтво. Степан Андрійович Сими́ренко

¹ Велесова книга : легенди, міти, думи. – Київ, 1995. – С. 125.

народився на Платоновому хуторі, який знаходився між Млієвом і Городищем, належав до кріпаків графині О. Браницької, мав велику сім'ю. Та, не бажаючи бути кріпаком, і щоб якось прогодувати сім'ю, подався чумакувати. Подальша його доля невідома. Його сина Федора Степановича Симиренка (1790–1867 рр.) вважають основоположником роду.

Федір Степанович Симиренко (1790–1867)

Федір Степанович залишив по собі добру пам'ять. Він став одним із перших в Україні промисловців-цукрозаводчиків. Народився у 1790 році на Платоновому хуторі, що був між Городищем та Млієвом. Був кріпаком у графині О. В. Браницької, пізніше – князя М. Воронцова. Але, крім неволі, Федір Симиренко успадкував козацьку сміливість і заповзятість, чумацьку цілеспрямованість та витривалість. Він умів

читати і писати, мав гострий і сміливий розум.

Тяжко працюючи на панщині, Федір Степанович став орендарем млинів на річці Вільшанці, що дало йому змогу заробити гроші і викупити свою родину із кріпацтва. Одружившись з Анастасією Яхненко зі Сміли, потоваришував з її трьома братами – Терентієм, Кіндратом і Степаном Яхненками. Вони утворили спілку у 1820-х роках, яка стала називатися «Брати Яхненки і Симиренко». Фірма займалася торгівлею борошном, шкірою; закупляла гурти худоби, відгодовувала і перепродувала їх в Одесі, Миколаєві, Севастополі, Варшаві; почала відкривати комори і крамниці по всій Україні.

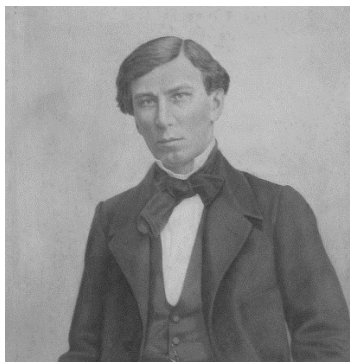
Підприємцям фірми, незважаючи на жорстокі ринкові умови, був притаманний гуманізм, благодійність, людяність. У голодний 1830 рік брати Яхненки і Симиренко протягом кількох місяців безкоштовно годували близько 10 тисяч бідних селян, видавали зі своїх млинів борошно всім нужденним. Саме за добротність у квітні 1832 року керівники фірми «Яхненки-Симиренко» отримали статус купців першої гільдії та спадкове звання почесних громадян Росії, що рівноцінне званню дворянина. Керівники фірми та їх спадкоємці тривалий час були членами міської думи Одеси, а також міськими головами. В 1840 році капітал фірми перевищував 1 млн карбованців асигнаціями.

У 40-х роках Росію спіткала аграрна криза, борошном стало не вигідно торгувати. Та масштабне мислення Федора Степановича, глибоке розуміння

ним економічних процесів повернуло русло розвитку фірми в інший бік. Торговий дім Яхненків та Симиренка почав торгувати цукром, а згодом постало завдання розпочати власне цукроваріння.

У 1843 р. в с. Ташлик Смілянського району фірма «Яхненки-Симиренко» збудувала паровий пісково-рафінадний завод, оснащений найпередовішою західноєвропейською технікою. Обслуговували його тридцять іноземних фахівців. Платили їм вдвічі більше, ніж у Франції. Низка заводів будується в 1845–1846 рр., зокрема, Городищенський, Олександрівський, Русько-Полянський, 1848 р. зводиться великий завод у Млієві. 40-і і 50-і роки XIX ст. були періодом найбільшого розвитку і найвищої слави для фірми «Брати Яхненки і Симиренко». Виробництво цукру й рафінаду в 50-ті роки XIX ст. на мліївських заводах перевищувало вдвічі суму промислового виробництва у Києві.

Завдяки Федору Степановичу рід Симиренків став відомим як в межах України і в Російській імперії, так і в Західній Європі.

Платон Федорович Симиренко
(02.01.1821 (21.12.1920 за ст. ст.)–26.01.1863)

Дітей у Федора та Анастасії Симиренків народилося двадцять двоє, а вижило лише семеро. Платон був старшим. Народився 2 січня 1821р. за новим стилем в м. Сміла. Він, як і всі діти цієї родини, відзначався тямущістю, вдумливістю, бажанням навчатися. Закінчив приватний пансіон в м. Одеса, а вищу освіту здобув в Паризькому політехнічному інституті.

Ставши інженером-технологом, він продовжив справу батька.

Платон Федорович створив у Млієві потужну промислову імперію. Поруч з семиповерховою будівлею цукрового заводу, побудував ще й машинобудівний для виготовлення цукроварного і сільськогосподарського обладнання. А в 1850 році було збудовано ще й перші металеві пароплави «Українець» та «Ярослав», якими Симиренки переправляли по Дніпру до портів борошно і цукор. Коли настала проблема технічних кадрів для підприємств, 1862 року у Млієві було відкрито технічне училище, яке давало досить високу загальну і спеціалізовану освіту. Фірма утримувала ще й 2 школи для дітей та неділю – для дорослих, збудувала ціле промислове містечко з окремими будиночками для робітників, газовим освітленням, водогоном, лікарнею, бібліотекою. Натхненником і

будівничим містечка був Платон Симиренко, якому виповнилося на той час лише... 28 років.

Платон Федорович, ніби відчуваючи, як мало часу відпустить йому доля, поспішав здійснювати добрі справи, увійшовши в історію України з благородним іменем меценат. У 1859 році до Млієва приїхав Тарас Шевченко. Під час перебування видатного гостя Платон Федорович запропонував поетові видрукувати «Кобзар» коштом фірми. Тарас Григорович із вдячністю прийняв цю пропозицію, і в січні 1860 року у друкарні П. Куліша було видано «Кобзар», на титульній сторінці якого значилося «Коштом Платона Симиренка». Хоч саме ця примітка не сподобалася добродійникові, адже він допомагав усім без розголосу. А ще він заклав сад, якому судилося стати головним садом України.

У 1860 році Платон Симиренко вже був хворий на сухоти, в січні 1863 року він помер, проживши всього 42 роки. По його смерті справи фірми різко пішли вниз: те, що він започаткував, було приступне тільки йому. А Федору Степановичу Симиренку судилося пережити смерть своїх чотирьох дітей. Він покинув цей світ у 1867-му році, проживши 77 років і полишивши після себе славу добрих діянь та добру пам'ять і вдячність нащадків... Це були люди великої і щедрої душі, справжні патріоти своєї землі, які усе робили для її добробуту.

Василь Федорович Симиренко
(19.03.1835–14.12.1915)

Одним з найбільших меценатів культури України був Василь Федорович Симиренко, який, за словами історика О. Лотоцького, залишився до кінця сином свого народу, постійно допомагаючи українській інтелігенції у всіх науково-культурних починаннях.

Народився він у Млієві 19 березня 1835 року. Закінчив французький пансіон у Петербурзі, а потім і політехнічний інститут у Парижі. Коли фірма «Брати Яхненки й Симиренко» припинила існування, Василь Федорович купив занедбану державну цукроварню у Сидорівці, недалеко від Корсуня, де й оселився з молодою дружиною Софією Альбрант. Цукроварня стала передовим підприємством і приносила мільйонні прибутки. Беручи позики, часом на не дуже вигідних умовах, він налагодив випуск цукру-рафінаду найвищого гатунку. Сам розробляв моделі промислового обладнання, просиджуючи ночами за

кресленнями, а вдень порпався біля заводських машин – був непоганим конструктором і слюсарем, який не цурався «чорної» роботи.

1876 року Василь Симиренко реєструє патент на випаровуючий апарат, що вдвічі скорочував витрати палива на переробку цукрового буряка. Крім того, працюючи в хімічній лабораторії, він винайшов нові способи виварювання цукру. У спеціальних технічних журналах Росії часто друкувалися наукові статті В. Ф. Симиренка. Незабаром у Сидорівці на підприємстві, що приносило мільйонні прибутки, господар відкрив пастильню (першу в Російській імперії), де з яблук саду, що його заклав і виростив сам Василь Федорович, виготовляли мармелад і пастилу «Українську», які експортували за кордон та... приписували хворим у місцевій лікарні.

Взагалі, Василя Федоровича більше знали й шанували за кордоном. На батьківщині він був відомим серед деякого кола інтелігенції. І мало хто знав, що 10% всіх своїх мільйонних прибутків цукровар віддавав на розвиток української культури та літератури.

Він був засновником першої в Україні, а то й у цілому світі «Культурної фундації», завдяки якій діяло українське видавництво «Вік» і відоме Наукове товариство імені Т. Г. Шевченка та Б. Грінченка. Матеріально підтримував М. Драгоманова, М. Коцюбинського. Меценатом був таким, що часом ті нужденні письменники і не знали, звідки надійшла їм допомога. «Кожен мусить робити те, до чого вдатний. Вони тямляться на громадських справах, хай їх і роблять, а я тямлю зароблять гроші, то й мушу зароблять їх для України, – казав Василь Федорович, – Якби для України не були потрібні гроші, я б стільки не працював». За заповітом все його майно після смерті дружини повинно було піти на потреби української культури. На жаль, кошти були експропрійовані революціонерами. Новий режим пограбував багатих, бідними стала й держава, і люди. З Василем Симиренком померла ціла епоха українського меценатства.

Останні роки Василь Федорович Симиренко жив у Києві, де й помер у грудні 1915 року. Похований на Аскольдовій могилі. Після 1917 року й донедавна про нього в нашій вітчизняній пресі не згадували.

Левко Платонович Симиренко
(18.02.1855–06.01.1920)

Про наступного представника родини Симиренків Левка Платоновича, фундатора українського і російського наукового садівництва, відомо, що видатний помілог закінчив природничий факультет Новоросійського університету (1879–1887 рр.). За участь у русі народників перебував на засланні у Східному Сибіру, де працював садівником. Серед інших занять він там заклад розсадник низькорослих дерев. Його розсадник став найкращим у Російській імперії і володів однією з найбагатших у Європі помологічних колекцій.

Свою долю з українським садівництвом Левко Платонович пов'язав ще з раннього дитинства. Можливо, іскру Божу в юній Левковій душі зародили батьки – Платон Федорович і Тетяна Іванівна Симиренки, які при одруженні посадили зернятко яблуні, дбайливо пестили молоде пагінце. Перші його плоди виявилися небаченими: соковиті, смарагдового кольору, ніби відкалібровані за розміром. Яблуню розмножували, прищеплювали в садах друзів і знайомих, які й назвали невідомий сорт – «Симиренко».

Левко Платонович продовжив справу батька, в пам'ять якого залишив «Ренет Платона Симиренка». Упродовж століття цей сорт є провідним у промислових садах півдня України, Росії, Молдови, Середньої Азії, Закавказзя. Найвагоміший внесок учений зробив у справу створення в Україні світової колекції кращих сортів плодових, ягідних та декоративних культур, став фундатором нового виробничо-біологічного напрямку в сучасній помології, ініціював створення в Росії перших наукових закладів та видання часописів з садівництва. Понад 25 років Л. П. Симиренко присвятив вивченню садівництва Криму.

Упродовж життя Левко Платонович опублікував близько 100 капітальних наукових праць, серед яких: «Досвід вивчення Кримського промислового садівництва», «Генеральний каталог», «Кримське промислове садівництво» та «Помологія» в 3-х томах. Обсяг написаного цим видатним вченим виходить за межі фізичних можливостей однієї людини. Така праця сьогодні є непосильною навіть для численних наукових колективів.

Л. П. Симиренко – людина енциклопедичних знань, високої європейської культури. Він досконало володів і користувався більшістю європейських мов, але не втрачав зв'язки з українською культурою. У сім'ї, в побуті і на роботі

завжди спілкувався рідною мовою, вважаючи себе сином українського народу. Лев Платонович також збирався передавати на українські цілі десяту частину своїх прибутків, але вже були не ті часи. В різдвяну ніч 1920 року постріл чекіста через вікно знищив українського самородка світового рівня. Поховали Левка Платоновича Симиренка на сімейному цвинтарі у Млієві. Справу, розпочату батьком, продовжив син Володимир – патріот, науковець, мученик.

Черкащина шанує своїх земляків. Науково-дослідний інститут, що розташований у Млієві Городищенського району, носить ім'я Левка Платоновича Симиренка. В садибі, де він народився та похований, встановлено пам'ятник (1984 р., скульптор Е. М. Кунцевич, архітектор С. М. Миргородський). Про історію славної сім'ї розповідається у Мліївському меморіальному музеї родини Симиренків, створеному у 1970 році. Цей будинок, в якому виріс Л. П. Симиренко, занесений до списку пам'яток історії та культури і перебуває під державною охороною. Сам дендропарк Мліївської дослідної станції є оригінальною пам'яткою садово-паркового мистецтва, де зосереджена велика кількість плодкових і декоративних дерев та кущів.

ЛІТЕРАТУРА:

Мариновський, Ю. Ю. Батьківщина-2012 : альманах. Ч. 2 : Семеренки / Симиренки з славетної Городищини : родовід, XVIII-XX ст. / Юрій Мариновський. – Черкаси : Вертикаль, 2017. – 134 с. : іл.

Слабошпицький, М. Феномен Симиренків / Михайло Слабошпицький // Хроніка-2000. – 2000. – № 35/36. – С. 451–460.

Чос, В. Легендарна фірма Яхненків-Симиренків / Володимир Чос // Чос В. Мліїв – село козацької слави. – Черкаси, 2015. – С. 24–30.

Карпенко, В. В. Родина Симиренків у світлі «сімейної історії» / В. В. Карпенко // Гуржіївські історичні читання : зб. наук. праць / Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького [та ін.]. – Черкаси, 2014. – Вип. 7. – С. 155–159.

Курінна, Т. М. Благодійницька діяльність родини Симиренків у XIX – на початку XX ст. / Тетяна Курінна // Курінна Т. М. Історія села Млієва. – Київ, 2003. – С. 168–209.

Борщ, М. І. Платонів хутір – геніїв колиска (історична довідка) / Микола Борщ // Борщ М. І. З вершин славетних черкашан. – Черкаси, 2013. – С. 200–207.

Шевченко, О. Родина Симиренків і розвиток цукрової промисловості в Україні / О. Шевченко // Родовід. – Київ, 1995. – Вип. 10. – С. 31–38.

Дяглюк, О. 2020-й стане роком родини Симиренків / Ольга Дяглюк // Вісн. Городищини. – 2017. – 24 лют. (№ 8). – С. 2.

Від кріпаків до мільйонерів : історія унікальної української родини Симиренків [Електронний ресурс] // 24 канал [сайт]. – Текст дані та відео. – Режим доступу :

https://24tv.ua/vid_kripakiv_do_milyoneriv_istoriya_unikalnoyi_ukrayinskoyi_rodini_simirenkiv_n782540 (дата звернення : 21.09.19). – Назва з екрану.

**200 років від дня народження
друга Тараса Шевченка, художника
Г. М. Честахівського
(1820–15.04.1893)**

Прощай милий наш Кобзарю,
Батьку ти наш дужий:
Уже більш не заспіваш
«Ой не шуми, луже».

Г. Честахівський¹

Ім'я українського художника Григорія Михайловича Честахівського відоме кожному, хто хоч трохи знайомий з історією Могили Тараса Шевченка. Саме на його долю випало виконати заповіт поета про поховання на рідній землі та насипати разом з народом перший могильний курган над прахом національного пророка.

Народився Григорій Честахівський у посаді Нова Прага Олександрівського повіту Херсонської губернії (нині Кіровоградська область) в родині військового поселенця. З дитинства у хлопця, який дуже рано втратив матір, виявилася любов до малювання. Завдяки клопотанням меценатів 1843 року здобув право на навчання в петербурзькій Академії мистецтв, де був учнем К. Брюлова та Ф. Бруні (закінчив у 1854 р.).

Із Шевченком познайомився 1844 року, перебував під його великим впливом. Честахівський гарно співав і грав на гітарі, що зблизило їх. Григорій Миколайович згадував: «Він вважав, що я співав серцем, та що мій спів порівняно з тим, як він сам співав». Особливо щиросердним стосунки Шевченка і Честахівського були в останні роки життя поета.

¹ Тарахан-Береза З. Святиня : наук.-іст. літопис Тарасової Гори. – Київ, 1998. – С. 107.

Григорій Честахівський не став великим художником, не залишив помітного сліду в історії живопису, навіть відійшов від професії. Як художник, він часом виконував на замовлення копії портретів членів царської родини, генералів, а також копії ікон великих художників. Але його заслуга перед Україною полягає в іншому: він більше прислужився їй тим, що, схилиючись перед генієм Тараса Шевченка, вважав за честь для себе бути поруч із ним в останні роки. Поет називав його просто по-дружньому «Гриць», так, як його пізніше назве народ на канівській землі. Йому ми завдячуємо тим, що знаємо певні подробиці останніх років життя поета.

Про них він розповідав у своїх спогадах: «Из воспоминаний о Т. Г. Шевченко», надрукованих у журналі «Киевская старина», 1895, № 2. Спогади Честахівського щирі, відверті, колоритні. Цей мовний колорит присутній і у списку мистецьких творів, що залишилися у майстерні по смерті Шевченка. Коментарі до окремих малюнків переплетені спогадами і ліричними відступами, які дають змогу краще зрозуміти феномен Шевченка, митця і людини. Окремі мистецькі речі Шевченка Григорій Честахівський залишив у себе, зберігав їх довгий час, а потім передав художнику Опанасу Сластьону та Василю Тарновському. Серед них такі реліквії, як плани та проекти хати, «Кобзар» 1860 року з автографом: «Козакові Грицеві Честахівському. Кобзар Тарас», малярське приладдя, інструменти гравера. Найголовнішими реліквіями, які зберіг Честахівський, є оригінальна посмертна маска поета і червона китайка, якою була покрита домовина.

Саме Честахівському Петербурзька українська громада доручила виконати високу місію перевезення тіла Шевченка в Україну. Разом з Олександром Лазаревським він супроводжував труну з Петербурга до Києва. Впродовж цього шляху Честахівський олівцем робив зарисовки, на яких зафіксовані важливі моменти тих днів, що стали славними для України і її поета. Це своєрідний художній літопис подій: могила на Смоленському кладовищі з постаттю поета Миколи Курочкіна, зображення домовини по дорозі в Україну, в церкві Різдва у Каневі.

Саме Честахівський наполіг на тому, щоб Шевченка поховали у Каневі і не біля Успенського собору, а на Чернечій горі. У листах до Федора Черненка він описав всі події весни і літа 1861 року, пов'язані з перепохованням (Письма Честаховского, написанные в 1861-м году о похоронах Шевченко // Киевская старина, 1898, № 2). Листи і спогади Честахівського – неоціненне джерело для розуміння того, як облаштовувалася могила, як вона ставала святиною для українців.

Поховавши Шевченка, Григорій Честахівський залишився у Каневі і займався впорядкуванням місця поховання, зводячи високий курган з допомогою місцевих мешканців. 17 травня канівські дівчата привезли на возі чотириметровий дубовий хрест і цього ж дня Честахівський встановив його. Селяни навколишніх сіл одразу ж полюбили Григорія, допомогли йому відшукати ту ділянку землі, на якій поет хотів збудувати хату. У неділю та святкові дні Честахівський відвідував навколишні села, замальовуючи народні типи, записував народні пісні, приказки, легенди. Альбом Честахівського доносить більш, ніж через століття імена канівських людей, разом з якими художник насипав могилу над прахом Шевченка.

Честахівський читав людям твори Шевченка, поширював дешеві видання: «Гайдамаки», «Тарасова ніч», «Гамалія». Вогненне слово Тараса Шевченка, донесене до уявленого народу, становило величезну небезпеку для гнобителів. Не поміркований та щиросердний Честахівський посіяв неспокій на Канівщині, а донесені до народу полум'яні слова Тараса Шевченка. І першим зрозумів це сам Григорій Честахівський, про що свідчать рядки його листа з Петербурга до Канева: «Не було спокою панам од Тараса живого, нема одпочину їм і од мертвого...». На Григорія Честахівського була заведена справа і тривалий час він перебував під таємним наглядом поліції.

Світлу пам'ять про поета Честахівський беріг усе своє життя. Останні десять років життя він жив майже безвиїзною у Качанівці у Василя Тарновського, якому передав усі Шевченкові реліквії. Мешкав у кімнаті, де у 1843 році жив Тарас Шевченко. Був напрочуд добрий, чуйний та тихий. Товаришував зі слугами і селянами, які любили слухати його спогади про Шевченка.

Помер Григорій Честахівський 15 квітня 1893 року. Спочатку його поховали на цвинтарі Олександрівської лаври у Петербурзі. Та на знак вдячності до Честахівського за виконання ним Шевченкового заповіту тіло його було перевезене Василем Тарновським до Качанівки. Вірного Шевченкового побратима було поховано у мальовничому парку. Над прахом була насипана висока могила, увінчана дерев'яним хрестом, подібна до тієї, яку Григорій Михайлович насипав Чернечій горі. Вона і сьогодні височить тут, нагадуючи нащадкам про людину, яка стояла біля витоків української Святини і першою збагнула її роль в майбутньому рідного народу. «Настане година, – писав Г. Честахівський, коли чистий Розум буде людським законом... Тоді могила нашого сердешного Тараса засвітить ясным щирим словом по широкій Україні з високої гори Чернечої, як те сонце своїм ясным світом». Пророчими виявилися слова Григорія Миколайовича Честахівського.

ЛІТЕРАТУРА:

Честаховский, Г. Н. Эпизод на могиле Тараса Шевченко / Г. Н. Честаховский // Спогади про Тараса Шевченка. – Київ, 2010. – С. 461–467, 581.

Честаховский, Г. Н. Письма, написанные в 1861-м году о похоронах поэта Шевченка / Г. Н. Честаховский // Спогади про Тараса Шевченка. – Київ, 2010. – С. 443–461, 580–581.

Честахівський, Г. Листи Честахівського, писані в 1961 році про похорон поета Шевченка / Григорій Честахівський // Неопалима купина. – 1995. – № 3-4. – С. 36–52.

Малюк, М. «Прочитайте і пошліть до громади...» : [про листи Г. Честахівського] / Михайло Малюк // Неопалима купина. – 1995. – № 3-4. – С. 29–35.

* * *

Тарахан-Берега, З. Григорій Честахівський та «змова» проти поміщиків на Шевченковій могилі // Тарахан-Берега З. Святиня : наук.-іст. літопис Тарасової Гори. – Київ, 1998. – С. 95–124 : іл.

Міяковський, В. Грицько Честахівський / В. Міяковський // Хроніка-2000 : укр. культурол. альм. Вип. 85. Зарубіжне шевченкознавство : (з матеріалів УВАН). – Київ, 2011. – Ч. 1. – С. 295–309.

Сорокопуд, І. Щире серце // Сорокопуд І. Краси розкрилля : Канівщина мистецька. – Канів, 2005. – С. 34–35.

Наумова, Н. Козак Гриць. Останній шлях в Україну / Надія Наумова // Слово Просвіти. – 2015. – 21-27 трав. (№ 20). – С. 12.

Кравченко, Я. Приятелі : до 155-ліття перепоховання Тараса Шевченка в Україні / Ярослав Кравченко // Дзвін. – 2016. – № 7. – С. 188–191.

Білецький, Ф. Великий переполох і «селянин-музикант Гриць» / Ф. Білецький // Шевченків край. – 2011. – 20 трав. (№ 37-38). – С. 4; Черкас. край. – 2002. – 24 трав. (№ 39). – С. 9.

Зленко, Г. Честахівський Григорій Миколайович / Григорій Зленко // Шевченківська енциклопедія. – Київ, 2015. – Т. 6 : Т–Я. – С. 754.

2 січня
200 років від дня народження
релігійного діяча, історика, археолога
П. Г. Лебединцева
(02.01.1820–15.12.1896)

Серед українських духовних осіб XIX ст. видатне місце посідає протоієрей Києво-Софійського кафедрального собору Петро Гаврилович Лебединцев. Церковний і громадський діяч, педагог, історик, ініціатор реставрацій давніх київських храмів – майже в усіх своїх починаннях він досягав значних успіхів. Крім Петра Гавриловича в історії помітний слід залишили і його брати: Арсеній, Андрій, Данило та Феофан.

Петро Гаврилович Лебединцев народився 2 січня 1820 р. за новим стилем у селі Зелена Діброва Звенигородського повіту Київської губернії в родині незаможного сільського священика Гавриїла Лебединцева. Отець Гавриїл був людиною освіченою, а головне – добре розумів значення освіти в житті людини, на відміну від більшості тогочасних священиків.

Точних відомостей, де саме здобував освіту Петро Гаврилович, немає, адже, як стверджують дослідники, школи у Зеленій Діброві не було аж до 1836 року, а Петро з братом Арсенієм навчались у відставного диякона Стрижевського. Андрій Лебединцев же стверджує, що він і його старші брати, навчались саме в церковно-приходській школі. У спогадах Андрія Лебединцева містяться свідчення, що в школі вони з братом Феофаном отримували початкову освіту, але окрім неї батько Гавриїл Лебединцев особисто готував його й інших братів до вступу до Богуславського училища – вчив «лічбі» (писанню цифр), а також каліграфії.

Наступним кроком навчання Петра Лебединцева, як і всіх дітей священиків на Київщині, було Богуславське духовне училище, куди він вступив у 1827 році слідом за старшим братом Арсенієм. Згодом туди пішли навчатися його молодші брати. Проводжаючи кожного з п'яти синів до Богуслава, отець Гавриїл збирав прихожан і просив допомогти йому грошима для відрядження дітей до училища, висловлюючи при цьому сподівання, що «коли виростуть, чимось їм віддячать». Саме завдяки мідним копійкам, які несли парафіяни дітям свого улюбленого священика, здобув освіту Петро Лебединцев. Згодом він намагався допомагати своєму рідному селу. Так у 1878 р. він приїхав до Зеленої Діброви, щоб скласти кошторис на будівництво нової церкви, передавши на цю справу 500 крб. При

цьому він просив місцевого священика «не трубити про це трубою»; у 1894 р., у свій останній приїзд, передав 500 крб. на побудову нової школи та за заповітом відписав на утримання вчителя Зеленянської школи 30 десятин землі, придбані ним наприкінці 1860-х років у с. Калинове Черкаського повіту. Власне кажучи, саме батько вплинув на Петра Гавриловича, показавши в самому дитинстві йому приклад благочестя та доброго ставлення до простих людей.

Після закінчення Богуславського духовного училища П. Г. Лебединцев вступив до Київської Духовної Семінарії. Петро Гаврилович, перебуваючи на посаді викладача семінарії, першим почав звертатись до студентів на «Ви», а також повністю виключив з власного педагогічного арсеналу покарання їх різками, скасував стояння в кутку та біля парти за невивчений урок. За неявку на урок когось із студентів він лише просив присутніх ім передати, що пропускати навчання не годиться. Свої вчинки він пояснював ректору семінарії так: «Що ми посіємо тут, то вихованці наші пожнуть на теренах пастирського служіння, як ми поведимося з ними, так вони чинитимуть зі своїми парафіянами, коли стануть священиками».

Після закінчення київської духовної академії в 1843 році за 1-м розрядом Петро Лебединцев восени того ж року обійняв посаду вчителя «словесності та з'єднаних із нею предметів» Орловської духовної семінарії. Після присвоєння звання магістра богослов'я обіймав посаду професора, виконував обов'язки помічника інспектора та секретаря семінарського правління. Навесні 1845 року П. Г. Лебединцев повернувся до Києва, де був прийнятий на кафедру логіки та психології Київської духовної семінарії. Викладав він і інші предмети, зокрема, у 1847 році німецьку мову, а з 1850 року – французьку. Протягом 1847–1850 рр. обіймав посаду економа семінарії. Молодий семінарський наставник користувався повагою серед учнів, та й начальство не обходило його нагородами. Але сам П. Г. Лебединцев вважав рамки семінарського викладача занадто вузькими, тож почав шукати місце з порівняно широким, живим і відносно самостійним полем діяльності. Його більше не влаштовувала рутинна вчительська діяльність. Підштовхувала Петра Гавриловича до змін і особиста трагедія: після двох років щасливого подружнього життя втратив дружину. 18 лютого 1851 р. П. Г. Лебединцев за власним бажанням переїздить до містечка Біла Церква Васильківського повіту Київської губернії на місце священика Преображенської церкви.

2 березня 1851 р. Петро Лебединцев «рукоположений на священика Спасо-Преображенського храму в Білій Церкві» й разом із тим 12 квітня став законовчителем Білоцерківської гімназії. Він входив до складу створеної Київським військовим губернатором, Подільським і Волинським генерал-

губернатором князем Іларіоном Васильчиковим комісії з угамування учасників Київської козащини 1855 р. Фіксував історичні перекази вірян, їхні спомини. Як благочинник місцевих церков у 1859 р. розгорнув впровадження початкової освіти для дітей. За сприяння В. Науменка, митрополита Київського і Галицького Ісидора (Нікольського) та власника маєтку графа В. В. Браницького, відкрив 4 школи, що слугували за приклад для організації подібних закладів у Київській губернії і в цілому по Правобережній Україні.

14 червня 1860 р. П. Г. Лебединцева було переведено священиком у Київ до Подільського Свято-Успенського собору, а також законовчителем до другої чоловічої гімназії (на цій посаді залишався до 1868 р.). Невдовзі став наглядачем київських церковно-парафіяльних шкіл, благочинником подільських церков Києва. 18 травня 1861 р. домогся дозволу властей на зупинку в Києві процесії з домовиною Т. Шевченка, з яким особисто був знайомий змалку, а наступного дня в церкві Різдва Христового відправив заупокійну літію. 11 липня 1861 р. зведений у сан протоієрея. Того самого року став одним із фундаторів, а з 13 січня 1862 р. – редактором газети «Киевские епархиальные ведомости» (керував цим часописом до 1874 р., а потім – від 1886 р. до кінця життя). 2 жовтня 1862 р. перейшов настоятелем до Києво-Печерської Спасо-Преображенської церкви, 12 квітня 1864 р – до Свято-Миколаївської церкви при будинку генерал-губернатора, 30 липня 1868 р. – до Києво-Софійського кафедрального собору кафедральним протопопом.

Коли в 1863 р. до київського Кловського палацу, відбудованого за участю Петра Лебединцева та на кошти, переважно ним зібрані, перейшло училище дівчат духовного звання, Лебединцев був там головним розпорядником. Через Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора О. Безака та свого молодшого брата Данила – високого петербурзького урядовця – ініціював скасування в Російській імперії становості духовенства. У 1874 р. обраний товаришем голови церковно-археологічного товариства при Київській духовній академії, на третьому Всеросійському археологічному з'їзді в Києві головував у відділі церковних старожитностей. Друкувався у збірниках «Труды Киевской духовной академии», «Труды Московского археологического общества», «Труды 3-го археологического съезда».

Петро Лебединцев зажив великої слави проповідями, однак найголовнішими його досягненнями стали монографії (зокрема: «Возобновление Киево-Софийского собора в 1843–1853 г.», «Киево-Михайловский Златоверхий монастырь в его прошедшем и настоящем состоянии», «Киево-Печерская лавра в ее прошедшем и нынешнем состоянии», «Св. София Киевская – ныне Киево-Софийский кафедральный собор»). Ці праці

засвідчують, що їхній автор – один з найкращих знавців історичних, науково-археологічних пам'яток. І, звичайно ж, найплідніший період його видавничої діяльності – це редакторська робота у часописі «Киевские епархиальные ведомости». Тут надруковані дослідження Петра Лебединцева з історії Києво-Софійського кафедрального собору, Києво-Михайлівського Золотоверхого монастиря, Києво-Печерської лаври та з життя старовинних храмів України. Чимало наукових публікацій П. Лебединцев друкував у журналі «Киевская старина», до заснування і видання якого він був безпосередньо причетним.

Як красназнавець особливу увагу Петро Лебединцев приділяв минулому Києва, склав нотатки «Население Киева в прошлом столетии», «Какая местность в древности называлась Ольговой могилой?», «Где находился киевский дом Саввы Туптала сотника?», «Еще одна из древнейших церквей в Киеве», «Исторические заметки о Киеве», «О Копыреве конце г. Киева», «О местоположении древних киевских церквей», «О планах г. Киева в XVIII веке» та ін.

Петро Гаврилович популяризував знімки зі старовинних гравюр і портретів. Був гласним міської думи, ініціатором перейменування Бессарабської площі в Києві на площу Богдана Хмельницького, а також вулиць неподалік від неї: Тарасівська, Паньківська й Микільсько-Ботанічна – на честь Т. Шевченка, П. Куліша, М. Костомарова. У 1870 р. увійшов до комітету зі спорудження київського пам'ятника Б. Хмельницькому, 1881 р. вийшов із цієї інституції, зазнавши доносів з боку Михайла Юзефовича. Очолював термінові роботи з виявлення та розчищення стінопису XII ст. у Кирилівській церкві.

Обнародував чимало унікальних документів (серед них – знайдений у відомчому архіві Головного інженерного управління план Києва 1695 р.), оприлюднив спогади «Посмертный рассказ о. Антония Ковальского» (К истории крестьянских волнений в Киевской губернии, 1855 г.), листування свого старшого брата Арсенія: «Письма протоиерея Лебединцева, благочинного церквей южного берега Крыма, к преосвященному Иннокентию, архиепископу Херсонскому и Таврическому, с донесениями о ходе военных действий и состоянии церквей и духовенства во время 11-месячной осады Севастополя» (ці унікальні звіти містять багато відомостей з історії Кримської війни 1853–1856 років та Севастопольської оборони 1854–1855 років).

Нагороджений орденом святої Анни 1-го ступеня. В 1888 р. від імператора Олександра III одержав митру.

Підтвердженням наукових досягнень Петра Гавриловича, його авторитету в наукових колах є обрання ученого почесним членом Історичного товариства Нестора-літописця, Київської духовної академії Київського університету святого Володимира. Серед науково-дослідницьких інтересів

П. Г. Лебединцева найважливіше місце завжди посідав Києво-Софійський кафедральний собор. Він збирався повністю перелаштувати цей храм у давньоруському стилі, але тяжка хвороба завадила втіленню цих планів. 15 грудня 1896 року його не стало. Похований він на Щекавицькому цвинтарі. У 1898 р., за заповітом, з бібліотеки П. Г. Лебединцева до Київської духовної академії надійшло 1725 книг, які суттєво поповнили її фонди. Решту своїх книг, а також рукописи він розпорядився залишити при Києво-Софійському соборі з тим, щоб вони стали основою єпархіальної бібліотеки.

Про Петра Лебединцева та його братів у рідному селі Зелена Діброва Городищенського району пам'ять досі жива. У 2010 році в Зеленій Діброві було відкрито пам'ятник Петру Лебединцеву на місці, де раніше була Миколаївська церква, яку він збудував у 1879 р. і яку знищили більшовики. А в Городищі одну з вулиць було перейменовано на вулицю Братів Лебединцевих.

ЛІТЕРАТУРА:

Щербак, І. В. Брати Лебединцеви – фундатори української ментальності / Ігор Щербак, Борис Сидоренко // Село Зелена Діброва. – Черкаси, 2006. – С. 15–19.

Мотуз, В. Початковий етап життя Петра Лебединцева: духовно-інтелектуальні аспекти / Василь Мотуз // Етнічна історія народів Європи. – 2015. – Вип. 46. – С. 64–69.

Полякова, Т. Ю. Лебединцев Петро Григорович / Полякова Т. Ю. // Малий енциклопедичний словник Корсунщини. – Корсунь-Шевченківський, 2004. – Т. 2. – С. 4–5.

Денисенко, В. Брати Лебединцеви / Володимир Денисенко // Пам'ять століть. – 1999. – № 5. – С. 150–153.

Перейменування вулиць – вимога часу та встановлення історичної справедливості // Городище. – 2017. – 22 листоп. (№ 7). – С. 6.

Сидоренко, Б. Земля Петра Лебединцева / Борис Сидоренко // Вісн. Городищини. – 2016. – 5 серп. (№ 32). – С. 5.

Чос, В. Земляки віддячили Петру Лебединцеву / Володимир Чос // Прес-Центр. – 2010. – 9 черв. (№ 23). – С. 2.

Чос, В. Славетні Лебединцеви : городищен. рід дав світові відомих священників, істориків і навіть... винахідника америк. водн. бомби / Володимир Чос // Прес-Центр. – 2008. – 28 трав. (№ 22). – С. 29.

Щербак, І. Зелена Діброва та славетна родина Лебединцевих / Ігор Щербак // Вісн. Городищини. – 2008. – 2 квіт. (№ 24). – С. 3.

12 лютого
125 років від дня народження
видатного скрипаля
М. Б. Полякіна
(12.02.1895–21.05.1941)

Мирон Борисович Полякін народився 12 лютого 1895 року в місті Черкаси, в сім'ї музикантів. Першим учителем хлопчика став батько, талановитий музикант. Про черкаське дитинство Мирона вигадано стільки різноманітних міфів, що вони вже сприймаються, як щось цілком достовірне...

Батько, обдарований диригент, скрипаль і педагог, часто брав його з собою в оперу й саджав у оркестр біля себе, – читаємо в класичній біографії, яку склав відомий музикознавець Лев Раабен. Музиканти оркестру помітили здібності хлопчика. І от одного разу литаврист, жажливий п'яниця, посадив замість себе маленького Полякіна за литаври й попросив виконати його партію. Юний музикант упорався блискавично, а батько знайшов «виконавця» вже після вистави. Хлопчику тоді було трохи більше 5 років. Про цей курйоз любив розповідати сам Мирон Полякін. Коли ці розповіді почув Лев Раабен, Полякін уже був знаменитим музикантом. Звичайно, на такому фоні розповіді про дитинство ставали дедалі красивішими і монументальнішими.

Зрозуміло, що ніякої «опери» в 1900 році в провінційних Черкасах, де жила родина Полякіних, не було. Варто завітати до Державного архіву Черкаської області й переглянути спогади уродженця Черкас Йосипа Соголова-Сольського. Батько Мирона – Борис Полякін, скрипаль, керівник групи з п'яти весільних музикантів, яких іноді запрошували грати й на самодіяльних виставах у черкаському Народному домі. «Слід особливо відзначити, що тут на другій скрипці грав його син Мирон Полякін, який згодом став світовою знаменитістю», – пише Соголов-Сольський.

Коли Мирону виповнилося 7 років, батько відправив його до Києва на навчання в музично-драматичну школу, директором якої був видатний композитор, класик української музики Микола Лисенко. За офіційною біографією це відбулося у 1902 році. Видатний композитор відіграв важливу роль у долі майбутнього скрипаля. Винятковий талант відкрив перед юнаком з бідної сім'ї двері консерваторії у Петербурзі. Навчався Мирон у класі професора Леопольда Ауера, який у ті роки знаходився в zenіті своєї педагогічної слави. До

нього з'їжджалися учні з усіх кінців світу. І навіть серед таких блискучих скрипалів Полякін зайняв одне з перших місць.

Після закінчення консерваторії починається широка концертна діяльність Мирона Полякіна. Він виступає в містах Росії, його запрошують на виступи за кордон. Змінюються країни й континенти. На гастрольній афіші – Норвегія, Данія, Англія, Німеччина, Америка... Преса високо оцінює молодого музиканта: «чародійна скрипка», «казкова техніка», «яскрава індивідуальність». До Мирона Полякіна приходить світова слава.

Жовтнева революція застала нашого земляка на гастролях за кордоном. Для нього не існувало сумнівів, звичайно, його місце в новій Росії.

Після повернення Полякіна запрошують на посаду професора в консерваторію, де йому самому не так давно доводилося вчитися. Пізніше він викладає в Московській консерваторії.

У 1935 році він одружився з Вірою Еммануїлівною Лур'є, а в 1936 році народилася дочка Фріда.

Радянський уряд високо оцінив творчу діяльність Мирона Полякіна. У 1940 році йому присвоєно почесне звання Заслуженого діяча мистецтв.

Полякін був педагогом-артистом. Його заняття були уроками артистизму і високої виконавської майстерності. Він передавав своїм учням краще, що було у спадщині професора Леопольда Ауера.

Великий талант і невтомна праця – ось що відзначало чудового скрипаля. Відомий радянський музикант Генріх Нейгауз писав про нього: «...Він був буквально заповнений прагненням до досконалості, до виявлення найпрекрасніших властивостей скрипки. Для нього законом було не «сім раз відмір, один раз відріж», а «сім раз по сім відмір, один раз відріж».

Життєвий шлях Мирона Полякіна обірвався рано, в розквіті творчих сил. Помер він від серцевої недуги, на сорок шостому році життя. Це сталося 21 травня 1941 року у вагоні поїзда, під час повернення з чергових гастролей. Полякіна любили всі. Для цілого покоління скрипалів він був високим ідеалом артиста і виконавця.

У квітні 2017 року в Черкасах відбувся Відкритий конкурс скрипалів та віолончелістів імені Мирона Полякіна.

ЛІТЕРАТУРА:

Лазоренко, С. Скрипаль із Черкас, який своєю грою покорив світ / Світлана Лазоренко // Нова Доба. – 2017. – 27 квіт (№ 17). – С. 16–17.

Степанов, М. Від черкаського «гідкого каченяти» до московського «аристократа» / Максим Степанов // Вечірні Черкаси. – 2013. – 10 лип. (№ 28). – С. 22.

Черкасов, О. Музикант, знаний у світах / О. Черкасов // Черкас. край. – 1995. – 11 квіт (№ 41). – С. 4.

Лосєв, М. Фігаро з Черкас / М. Лосєв // Черкас. правда. – 1989. – 23 квіт. (№ 94). – С. 3.

Горський, А. Чарівна скрипка / А. Горський // Черкас. правда. – 1988. – 17 квіт (№ 89). – С. 3.

Горський, А. Чарівник скрипки / А. Горський // Черкас. правда. – 1975. – 24 серп. (№ 199). – С. 4.

11 березня
125 років від дня народження та
100 років з часу загибелі
отамана Холодноярської організації
В. С. Чучупака
(11.03.1895–19.02.1920)

Літа орел сизокрилий,
Високо кружляє.
Славний батько Чучупака
З браттями гуляє.
Ой, літає, визволяє
Земленьку черкаську.
Як за пращурів велося –
Гнати зайд поганських...

О. Бондаренко¹

Холодний Яр, Чигиринщина – колыска української слави, недремна совість нашого народу. Лицарі скіфської, княжої, козацької, гайдамацької доби народжувалися і вмирали тут нескореними і залишалися навіки вартовими національної свідомості. Не зганьбили їхньої пам'яті і воїни Холодноярської організації, які у 20-х роках минулого століття одностайно стали на захист УНР від денікінських банд та більшовиків.

¹ Бондаренко О. Холодноярцям (Чучупака) [Електронний ресурс] : [вірш] / Олексій Бондаренко // АртВертеп. – Текст. дані. – Режим доступу : artvertep.com/authors/45/article/22919.html (дата звернення : 02.04.2019). – Назва з екрану.

Головним отаманом Холодноярської організації був Василь Степанович Чучупак. Ім'я цієї людини впродовж 70-літньої історії радянської влади було неправдиво забуте і цілеспрямовано заплямоване тавром «бандит». Його діяльність, як борця за незалежність української державності, радянськими ідеологами була сфальсифікована, а інформація заборонена. Прийшов час і місцеві краєзнавці на підставі маловідомих архівних документів, публікацій і спогадів заповнюють «білі плями» у біографії героя.

Народився Василь Чучупак 11 березня (за старим стилем – 27 лютого) 1895 року у с. Мельники Чигиринського району в сім'ї селянина Степана Григоровича Чучупаків (Чучупака) та Оксани Сидорівни Лівичкої (дочки дяка з с. Грушківка Кам'янського району). Неписемні батьки мали п'ять синів і всім зуміли дати освіту. Василь навчався у 1-му Київському 2-х класному училищі. На початку кар'єри вчителював у с. Тимошівка Кам'янського району. З початком Першої світової війни вчителям надавалася відстрочка, та на другому році війни він отримав повістку. Після місячного прискореного курсу навчання 10 березня 1916 р. в чині прапорщика Василь Степанович був направлений на Білоруський фронт. У грудні 1917 р. повернувся з війни, згодом, у 1918 р. вчителював у селах Пляківка та Ревівка Кам'янського району.

Жителі с. Мельники Чигиринського району на прохання ігумена Мотронинського монастиря (щоб вберегти його від пограбувань) у 1918 р. створили озброєний загін самооборони під керівництвом місцевого вчителя Олексі Степановича Чучупака, до якого входило 22 особи. З часом селяни Мельників та навколишніх сіл звернулися до старшого брата Олексі, двадцятип'ятирічного Василя Чучупака, створити новий відділ самооборони, що той і здійснив зі знанням справи, як військовий. Скликав Василь Чучупак до Медведівки видатніших побратимів по зброї з сіл та хуторів, які організували повітовий з'їзд Військової ради 10-12 квітня 1919 р. і обрали Василя Медведівським курінним і старшим повстанського руху. Невдовзі відділ самооборони переріс у полк гайдамаків Холодного Яру.

Збройний відділ на початку складався з 400 селян, серед яких було багато родичів братів Чучупаків. Власне, весь рід Чучупаків зі зброєю в руках став на захист Батьківщини, адже Василь, перед тим, як закликати односельців, організував спочатку свою велику родину. Його старший брат Петро, повернувшись із Києва, очолив штаб полку гайдамаків. Приїхала разом і Петрова дружина Ганна, якій доручили вишити срібними нитками слова «Воля України або смерть» на чорному прапорі Холодного Яру. За ними пішли й інші – селяни з Мельників, Голоківки, Медведівки, Зам'ятниці, Грушківки, Жаботина, Матвіївки та інших холодноярських сіл. З цією частиною Василь Чучупак підняв

повстання за самостійність проти комуни. Загін весь час зростав. В. С. Чучупак користувався надзвичайним авторитетом серед населення.

Брати Чучупаки зуміли створити в себе на диво стійку військову організацію, подібну до часів старої Козаччини. У склад Холоднороської організації входили села і хутори, розташовані безпосередньо на території Холоднороського лісового масиву, а саме: Чмирівка, Рублівка, Полуднівка, Новоселиця, хутір Вдовичий, Іванівка, Матвіївка, Голоківка, Мельники, Медведівка, хутір Кресельці, Лубенці, Куликівка, Жаботин та багато інших. Керівництво Холоднороської організації визнавали й прибережні села вгору по Дніпру до Черкас і чигиринські села, що розкинулися на берегах Тясмина.

Підпорядкування Холодному Ярові визнавали навіть багато отаманів, а саме: вереміївські отамани П. Келеберда та І. Савченко-Нагірний, отаман І. Полтавець-Остриця із с. Балаклея Смілянського району, смілянський отаман Я. Водяний, голова Уманського повстанкому П. Дерещук, мліївський ватажок Т. Голий-Бабенко, отамани з Криворіжжя Я. Лютий-Черевик, К. Пестушко (Степовий-Блакитний) та багато інших.

Вотчину суботівського отамана Свирида Коцура, засновника Чигиринської республіки і супротивника Василя Чучупака, становили Суботів, Янич, Івківці, Новоселиця і Чигирин. Лише після загибелі Коцура у квітні 1920 р. ці населені пункти приєдналися до Холоднороської організації.

Холоднороські села поділилися на дієву та резервну сотні, які збиралися на дзвін Мотронинського монастиря: два удари підряд – на збірку викликала дієва сотня, три удари – обидві сотні. Тричі сколихнув округу Мотрин дзвін на початку літа 1919-го, закликаючи підтримати повстання отамана М. Григор'єва проти московської комуни і ЧК.

«Брати селяни і козаки! – говорилося у зверненні інформаційного бюро штабу загону Холодного Яру від 4 червня 1919 р. – Настав час всім кращим синам України, синам волі... взятися за зброю... Не на грабунок, не на вбивства мирного населення лунає цей заклик, ні він закликає до боротьби, до самої рішучої боротьби з насильством і неправдою, з якими прийшли до нас комуністи, які самі робити не хотіли, а прийшли до нас, аби жити нашим трудом...». Оголосивши мобілізацію, Василь Чучупак збирає для боротьби за самостійну Україну понад 4000 селян.

Повстання літа 1919 р. було грандіозним за своїм масштабом: комуна горіла й тікала з холоднороської землі. Але на звільнений край насувалася Добровольча армія генерала Денікіна. На початку 1920 р. Полк гайдамаків Холодного Яру успішно воював проти білогвардійців, кількість воїнів полку сягала 20-30 тисяч осіб. У січні 1920 р. холодноросьцям довелося разом з

більшовиками виганяти деніківців з Черкас. Тоді Василеві Чучупаці було запропоновано влитися зі своїм полком до лав Червоної Армії. Однак гордий козак відповів, що йому з «совітами» не по дорозі, і повернув до Холодного Яру. «Ми – вільні гайдамаки. Є в нас вільна ненька – Україна й ми, її рідні сини, повинні битися зо всіма, хто простягне до неї руку» – вважав він.

У лютому 1920 р. Полк гайдамаків Холодного Яру співдіяв з Дієвою Армією УНР, яка здійснювала Перший Зимовий похід. Певний час проти холоднорського полку змагалася армія Будьонного, але до партизанської тактики козаків із раптовими нападами червона кавалерія не була готова. У безсилій люті більшовики таврували холоднорців бандитами, проте визнавали, що на цій території не було ні їхньої, ні царської влади. А холоднорці набували неоціненного військового досвіду та поповнювали своє військо зброєю, кіннями та бойовими тачанками.

Коли частини армії УНР рушили з Холодного Яру на південь, на Лівобережжя через Худоліївку і Топилівку, Василь Чучупак розпочав підготовку до повстання проти червоних. На жаль, 1920-й рік почався з трагедії. Бачачи факти неможливості прямого збройного знищення повстанства, органи ЧК розробили таємну операцію на ліквідацію керівного складу Холоднорської організації. В результаті цієї операції Василь Чучупак загинув. Версій смерті отамана існує декілька. За однією, що прийнята була за офіційну, Чучупака 12 квітня 1920 року біля Креселецького лісництва оточив загін більшовиків – отамана видав односелець. З вигуком: «Рости нових борців, Холодний Яр!» – Чучупак пустив кулю собі в скроню.

Іншу версію розповідали самі селяни, її дотримується і Юрій Горліс-Горський у своєму історичному романі «Холодний Яр». Під час оточення Василь скочив на свого коня, встиг би втекти. Але раптово його кобила, почувши іржання чекістського коня, розвернулася й понесла вершника під ворожі кулі. Начальник штабу Холодного Яру Петро Чучупак і боровицький отаман Петро Солонько були схоплені живими і пізніше страчені у застінках ЧК.

Нещодавно чигиринський дослідник Олександр Солодар зробив сенсаційну знахідку – йому вдалося розшукати документ про загибель Головного отамана Холодного Яру Василя Степановича Чучупака. Тепер нарешті можна назвати точну дату його смерті – 19 лютого 1920 року. І вбили його червоноармійці 63-го Гороховецького полку. 21 лютого воєнком полку передав тіло священику Покровської церкви с. Мельники Михайлу Лебедовичу, і того ж дня тіло отамана було поховане...

Поховали Василя у рідному селі, на цвинтарі, на самій горі. «Ховали ввечері без пострілів, без пісень, без промов. Понуро мовчала озброєна юрба, і

в тій мовчанці відчувалася велична, грізна обітниця помсти», – згадував Ю. Горліс-Горський у романі. Отамани загинули, але не загинула ідея... Навколо неї об'єднувалися все нові й нові партизани Холодного Яру. Більше того, 1920 рік став періодом розквіту Холоднорської організації, яка протрималася до 1923 року.

У жовтні 1995 року на місці останнього бою Василя Чучупака було поставлено перший меморіальний знак українським козакам-гайдамакам Холодного Яру. «Тут, у Холодному Яру, в 1918–1922 рр. українці на чолі з отаманами Чучупаками підняли повстання за свободу українського народу. Вічна слава Холоднорським героям!» – викарбувано на сірому граніті.

У серпні 2002 р. силами і коштом Молодіжного націоналістичного конгресу та козацької організації «Тризуб» було поставлено гранітні, мистецько зроблені хрести на могилі Василя Чучупака та на братській могилі холоднорських козаків у с. Мельники Чигиринського району. Щороку, у квітні, сюди з'їжджаються українці звідусіль, аби вшанувати пам'ять Василя Чучупака та його козаків-побратимів. Це місце стало своєрідною меккою для українських патріотів, які прагнуть почерпнути ковток волі і незламного козацького духу. «Слава Україні!» – лунає на місці загибелі головного отамана Холоднорської організації. «Героям слава! – Слава, слава, слава», – луною повторюють ліси, луки й вибалки Холодного Яру...

Завдяки роману Ю. Горліса-Горського «Холодний Яр» слава про братів Чучупаків докотилася через поле забуття до наших днів. Саме такі постаті визначають історичну велич України, її боротьбу за наше суверенне сьогодення. У Черкасах та Мельниках існує вулиця Братів Чучупаків. А легендарна 93-я бригада Збройних Сил України сьогодні на сході держави кров'ю в боях здобула честь і поправу носить офіційну назву – 93-я Окрема Механізована Бригада «Холодний Яр».

ЛІТЕРАТУРА:

Чучупак-Завалішина, Л. Душею з вами : спогади дочки нач. штабу Полку гайдамаків Холодного Яру П. Чучупака / Лідія Чучупак-Завалішина. – Київ : Риф, 2005. – 112 с.

Макарюк, В. В. Василь Чучупак у спогадах односельців / Віта Володимирівна Макарюк // Визвольна боротьба 1917-1922 років на теренах Центрального Подніпров'я : матеріали Першої наук.-практ. конф... / Кам'ян. держ. іст.-культур. заповідник. – Черкаси, 2017. – С. 95–100.

Ветров, О. В. Маловідомі та невідомі сторінки діяльності холодноярського отамана Василя Чучупака / О. В. Ветров // *Визвольна боротьба 1917–1922 років на теренах Центрального Подніпров'я : матеріали Першої наук.-практ. конф... / Кам'ян. держ. іст.-культур. заповідник*. – Черкаси, 2017. – С. 112–124.

Легоняк, Б. І. Повіяв вогонь новий з Холодного Яру / Богдан Легоняк // *Залізничкові читання : матеріали Другої учн. наук. краєзн. конф... / Нац. іст.-культур. заповідник «Чигирин» та ін.* – Черкаси, 2010. – С. 24–28.

Коваль, Р. Головний отаман Холодного Яру / Роман Коваль // *Пам'ять століть*. – 2009. – № 1/2. – С. 263–265.

Ляшко, Ю. «Історія колись скаже, хто я був і де дівся...» / Юрій Ляшко // *Трудова слава*. – 2014. – 18 квіт. (№ 28). – С. 3.

Воронцова, Т. Василь Чучупак – красень-отаман Холодного Яру / Тетяна Воронцова // *Молодь Черкащини*. – 2005. – 21 квіт. (№ 17). – С. 7.

Василь Чучупак [Електронний ресурс] .– Текст. дані.– Режим доступу : <https://patriot.te.ua/2018/02/27/> (дата звернення : 23.04.2019). – Назва з екрану.

Сенсаційна знахідка : краєзнавцю вдалося встановити точну дату загибелі отамана Холодного Яру / за матеріалами вид. «Козацький край» // *Нова Молодь Черкащини*. – 2019. – 15 трав. (№ 20). – С. 6.

22 березня
125 років від дня народження хореографа
В. К. Авраменка
(22.03.1895–06.05.1981)

Український танець – духовна
зброя нації, зброя для молоді,
що світиться в танці, як
військо в сотнях і полках.

В. Авраменко¹

Василь Кирилович Авраменко – видатний український хореограф, кінорежисер, актор, педагог, фольклорист своїм самобутнім мистецтвом збагатив Україну і дивував світ.

Народився 20 березня 1895 року у містечку Стеблів у багатодітній селянській родині. Рано залишився сиротою, почав працювати. Про здобуття

¹ Волков, М. Геній національного танцю. – Черкаси, 2006. – С. 8.

освіти мови не було. Уже в зрілому віці він наймав учителя, аби, за його словами, мати хоч децицію світла в очах. Усі його «університети» – це Київська драматична школа ім. Лисенка. Учителі були чудові: Микола Садовський і Василь Верховинець. Потрапив він туди завдяки протекції генерального отамана армії УНР Симона Петлюри, який у молодому хлопцеві побачив справжнє обдарування. На жаль, у той час Василеві Авраменку своїм мистецтвом не довелося прислужитися Україні. Разом з багатьма вояками армії УНР він опинився в таборі для інтернованих на території Польщі. Там він заснував свою першу танцювальну школу. Потім Авраменко зі своєю гастрольною групою перемістився в Західну Україну, де дав 72 концерти, відкривши при цьому 15 нових танцювальних шкіл. Тут засвітилася його зірка як хореографа і режисера першої світової величини.

А немилосердна доля гнала Василя Авраменка чим далі від України. Чехословаччина, Німеччина і, зрештою, Канада. І скрізь він залишав, мов віхи пройденого шляху, школи українського танцю, в яких усе дихало вольницею. У кожному сюжеті, композиції вгадувався образ вільної, незалежної України. Чого варті лише назви хореографічних розробок: «Танок Гонти», «Танок Довбуша», «За Україну», «Січ отамана Сірка».

У Канаді В. Авраменко зібрав 380 танцюристів з української діаспори, в яких вселив волелюбний дух їхніх славних предків. У канадському національному концертному залі вони буквально виграли битву за свою національну гідність. 25 тисяч глядачів аплодували їм стоячи. А преса писала, що «з курсу танцю Авраменко започаткував програму українізації великої спільноти нових емігрантів».

Згодом Василь Авраменко переїздить до США і там засновує 71 танцювальну школу. Слава йде за ним по п'ятах. Президент Теодор Рузвельт запрошує український танцювальний колектив, який налічував 500 танцівників, 100 хористів та оркестр народних інструментів у «Метрополітен-Опера», де відбувся грандіозний концерт, який сколихнув Америку. Такого там справді не бачили: 500 танцюристів гасали вихором по величезній сцені, виконуючи «фірмову» Авраменкову «Метелицю». Після був «Козачок» і «Гопак колом», що, як писали газети, вже підігріту публіку «довели до кипіння».

Авраменків танцювальний стиль (поєднання полтавського і гуцульського) в масовому виконанні справляв неабияке враження. За кулісами залишався титанічний труд Маестро.

Василь Кирилович Авраменко був талантом-самоуком у всьому, до чого брався: в хореографії, ораторському мистецтві, в рекламі, режисурі. Він один у своїх незмінних чумарці-свитці, вишиванці та шапці-кучмі (іншого одягу не

визнавав), розворушив українські громади світової діаспори. За останні 35 років життя його мистецтво побачив мало не весь світ: Америка, Європа, Австралія, Бразилія, Японія, Ізраїль... За життя він став легендою. До того ж відбувся, як актор і режисер, створивши два повнометражні фільми «Наталка Полтавка» і «Запорожець за Дунаєм».

Все життя Авраменко провів на колесах. Розказують, що він навіть відвик спати у ліжку, спав у кріслі. Усе його життя, праця, творчість, подорожі, стосунки з українськими громадами і окремими людьми виходили за межі загальноприйнятого. У промовах відверто критикував роз'єднаність громад, в очі говорив те, що думав, цим множив собі недругів. Людям важко було досягнути грандіозності його задумів. А він вірив і досягав, бо володів шаленою енергією та витривалістю. Це була людина-динаміт.

В результаті творчої діяльності ним була створена книга «Українські національні танки, музика і стрій», що видана автором у США в 1947 році.

Помер Василь Кирилович Авраменко 6 травня 1981 року на 86-му році життя. Подружжя Мар'яна та Іванни Коць виконали останній заповіт митця. 4 травня 1993 року за допомогою національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України, Мар'ян Коць привіз прах Василя Авраменка у Стеблів, де з урочистостями його було перепоховано. На могилі у 1995 році встановлено пам'ятник митцю (скульптор І. Сонсядло). У 2017 році в Стеблеві було відкрито пам'ятний знак В. Авраменку. У березні 1995 року широко святкувалося 100-ліття митця. На корсунь-шевченківській землі проходять конкурси, свята хореографічного мистецтва імені Василя Авраменка. У Корсунь-Шевченківському державному історико-культурному заповіднику зберігаються сотні документів та експонатів із значної культурної спадщини Авраменка. Значна частина документального фонду чекає своїх дослідників для того, щоб найповніше розкрити талант цієї багатогранної, унікальної людини, творчістю якої захоплюються і донині видатні митці світової культури.

ЛІТЕРАТУРА:

Авраменко, В. Українські національні танки, музика і стрій / Василь Авраменко. – Вінніпег, 1947. – 80 с.

* * *

Волков, М. К. Геній національного танцю / М. К. Волков. – Черкаси : Брама, 2006. – 154 с. : Бібліогр.

Книш, І. Жива душа народу / Ірена Книш. – Вінніпег : Новий Шлях, 1966. – 80 с.

Корсун, Л. Василь Авраменко – лицар українського танцю // Корсун Л. Еврика на все життя. – Київ, 2010. – С. 169–196.

Корнійчук, В. П. Родом із щедрої на таланти Черкащини // Корнійчук В. П. Роздуми про театр, музику, літературу... – Київ, 2007. – С. 204–207.

Степенькіна, П. Колекція предметів Василя Авраменка у фондах Корсунь-Шевченківського державного історико-культурного заповідника / Парасковія Степенькіна // Корсун. часопис. – 2010. – № 23. – С. 48–63.

Коць, М. Український хореограф Василь Авраменко / М. Коць // Нар. творчість та етнографія. – 1993. – № 2. – С. 46–48.

Луців, В. Незабутній маестро / В. Луців // Київ. Старовина. – 1996. – № 2-3. – С. 56–64.

«Метелиця» в «Метрополітен-опера» : нашого земляка зі Стеблева Василя Авраменка цінували американські президенти і канадська еліта. А помер він у злиднях // Нова Доба. – 2015. – 24 верес. – (№ 76-77). – С. 7.

Степенькіна, П. Василь Авраменко – наш видатний земляк / Парасковія Степенькіна // Корсунь. – 2015. – 19 берез. – (№ 11). – С. 2.

Хаврусь, А. Великий популяризатор українського танцю / А. Хаврусь // Надросся. – 2015. – 13 берез. – (№ 19). – С. 4.

13 квітня
100 років від дня народження
двічі Героя Радянського Союзу
І. Н. Степаненка
(13.04.1920–01.06.2008)

Сімнадцять військових льотчиків, уродженців глибинного степового села Нехайки Драбівського району, захищали в роки Другої світової війни блакить рідного неба. І серед них – двічі Герой Радянського Союзу Іван Никифорович Степаненко.

Народився 13 квітня 1920 року у селянській родині. Нерадісним було дитинство Івана. Його мати померла, коли хлопцеві виповнилося десять років, а незабаром помер і батько. Уже в тринадцять років сільський хлопець трудився у своєму колгоспі. Пізніше переїхав до свого старшого брата в Дніпродзержинськ. Працював слюсарем на заводі, навчався в аероклубі. Після

закінчення славної Качинської військової авіаційної школи (1941) – на фронті: льотчик, командир авіаланки, заступник командира і командир ескадрильї 4-го винищувального авіаційного полку.

Іван Никифорович Степаненко був одним із перших повітряних асів. За сміливі бої у липні 1942 року був нагороджений орденом Червоної Зірки, а у серпні цього ж року за бої у небі Сталінграда був нагороджений орденами Червоного прапора і Вітчизняної війни 2-го ступеня.

У 1943 році полк, в якому воював Іван Степаненко, діяв у районі Північного Кавказу, Брянського і 2-го Прибалтійського фронтів. Наприкінці 1943 року в льотній книжці лейтенанта було записано уже 18 ворожих літаків, збитих ним особисто і 8 – збитих у групових боях.

У свій день народження 13 квітня 1944 року Івану Никифоровичу було присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Переможний 1945 рік Степаненко зустрів майором. У ході повітряних боїв на грудях нашого земляка з'явилися нові ордени і медалі, росла слава про асів ескадрильї, як майстрів атак і прицільного вогню. В цих перемогах був закладений досвід командира Івана Степаненка.

Всього за роки війни Іван Никифорович Степаненко здійснив 395 бойових вильотів і особисто збив 33 ворожі літаки, 86 – у групових боях.

У серпні 1944 року майор Степаненко був нагороджений другою медаллю «Золота Зірка».

Після війни генерал-майор авіації, заслужений військовий льотчик СРСР Іван Никифорович Степаненко працював на відповідальних командних посадах у ВПС. У 1976 році вийшла книга його спогадів «Полум'яне небо», яку він присвятив своїм бойовим побратимам. Генерал завжди пам'ятав про рідний край, де минуло його дитинство. За участю славетного земляка було вирішено багато проблем соціально-економічного розвитку Черкащини. Свої останні роки він прожив у Черкасах.

Помер Іван Никифорович Степаненко 1 червня 2008 року на 88-му році життя і похований у Черкасах на центральній алеї Одеського кладовища.

Пам'ять славного Героя постійно вшановують у Нехайках, Драбові, Черкасах. У рідному селі в парку навпроти школи, де він навчався, встановлено бронзовий бюст двічі Героя Радянського Союзу. У 2010 році односельці посадили парк пам'яті відважного Сокола неба.

ЛІТЕРАТУРА:

Степаненко, І. Н. Полум'яне небо / І. Н. Степаненко. – Київ : Політвидав України, 1976. – 176 с. : іл.

* * *

Борщ, М. І. Заради романтики професію льотчика не обирають // Борщ М. І. 3 вершин славетних черкашан. – Черкаси, 2013. – С. 107–110.

Шквар, Г. Володар неба / Ганна Шквар // Увінчані славою. – Черкаси, 2010. – С. 103–108.

Жадан, Л. Рідне село не забував ніколи / Людмила Жадан // Черкас. край. – 2015. – 10 квіт. (№ 28). – С. 5.

Комнатний, М. Політ крізь безсмертя / М. Комнатний // Драбівщина. – 2010. – 23 квіт. (№ 33-34). – С. 2 : іл.

Штерн, Г. Майстер любових атак / Г. Штерн // Прес-Центр. – 2006. – 18 січ. (№ 3). – С. 23.

22 квітня
125 років від дня народження
бібліотекознавця, бібліографа
Л. Ю. Биковського
(22.04.1895–11.01.1992)

Ім'я Левка Юстимовича Биковського добре знане серед українських діячів книги 20-х років. На початку 30-х його ще згадували в Україні, але вже як представника «ворожих еміграційних сил». Потім його праці передали до спецховів і забули. А він продовжував свій творчий шлях – книгознавець, бібліограф, мемуарист, журналіст, інженер-економіст, науковець, що займався дослідженнями українського чорноморського простору і української чорноморської доктрини.

Лев Юстимович Биковський народився 22 квітня 1895 р. в с. Вільховець на Звенигородщині у родині лісничого. У 1905–1912 рр. навчався у звенигородській Комерційній школі, яку закінчив зі срібною медаллю. Саме у Звенигородці, в комерційній школі, в юного Левка формується світогляд

активіста неформальної української групи, створеної під впливом викладача Юрія Вовка – сина відомого професора антропології Федора Вовка.

У 1912–1914 рр. Биковський навчався на металургійному відділі Петербурзького політехнічного інституту і брав участь у житті української громади, на громадських засадах виконував обов'язки бібліотекаря Українського студентського товариства в інституті і вже тоді долучився до «служби українській книжці» та українській книжній культурі, яку вважав основою національної культури. У 1914–1915 рр. перевівся до Лісного інституту, де координував роботу Української студентської громади.

Під час Першої світової війни Лев Биковський відбував військову службу десятником воєнно-дорожного відділу Міністерства внутрішніх справ, а наступні два роки працював інженерним техніком на Закавказькому російсько-турецькому фронті. Під час перебування у Трапезунді (нині Трабзон, Туреччина) Биковський був одним з організаторів Української Громади (1916–1918), тут зустрічався з А. Кримським, який перебував там у науковому відрядженні. На цей час припадає початок журналістської діяльності Лева Юстимовича. Перші статті, редаговані звенигородчанином Г. Хименком, з'явилися у «Вістях Української Громади в місті Трапезунді» та «Українських вістях Закавказзя» (Тбілісі).

1918 року Л. Биковський повернувся до Києва і долучився до розбудови української держави, працював у Міністерстві закордонних справ УНР, видавничому товаристві «Друкарь», Національній, а згодом Всенародній бібліотеці України (НБУВ), де співпрацював з академіками С. Єфремовим, П. Тутковським, А. Кримським, проф. М. Грушевським та ін. У 1919 р. познайомився з Ю. Меженком – першим теоретиком наукової бібліографії в Україні. Саме під його впливом Л. Биковський став видатним українським книгознавцем і впродовж усього подальшого життя розвивав традиції українського наукового книгознавства й бібліографії. Публікує півтора десятка перших своїх праць із бібліотекознавства та бібліографії.

Бурхливі революційні події того часу, постійна зміна влади в Києві не дали Левові Юстимовичу можливості стабільно працювати в бібліотеці. Він змушений був виїжджати додому на Звенигородщину, а від осені 1919 р. перебував у Кам'янці-Подільському, де навчався на історико-філологічному факультеті Українського державного університету й одночасно працював в університетській бібліотеці.

1921 року емігрував з окупованої України до Польщі. Наукову роботу розпочав з нового навчання. У Варшаві здобув черговий університетський диплом на філософському факультеті та закінчив курси бібліотекознавства.

Потім – переїзд до Чехословаччини і навчання на економічному факультеті Української господарської академії.

У 1928 році Лев Биковський вирішує переїхати на бібліотечну працю до Варшави. Більше 16 років працював у Варшавській міській публічній бібліотеці, з яких три роки був її директором.

За кордоном Биковський постійно перебував у колі діячів української науки, культури, освіти, спілкувався з І. Огієнком, О. Лотоцьким, В. Дорошенком, Є. Пеленським, С. Сірополком та іншими.

1940 року разом з одним із чільних ідеологів українського націоналізму, уродженцем Одеси Юрієм Липою і професорами Михайлом Міллером та Іваном Шовгенівим, Лев Биковський стає співзасновником Українського Чорноморського інституту і довгі роки, до 1948-го, керує ним у Варшаві, а згодом – у Західній Німеччині.

Від січня 1945 р. вчений перебував у Німеччині, де долучився до розбудови Української Вільної Академії Наук (УВАН), очолив книгознавчу комісію, перевидав низку книгознавчих праць.

Улітку 1948 р. прибуває до Нью-Йорка, стає членом управи новозаснованої УВАН у США.

У 1954 р. разом із дружиною Марією Ковальською переїжджає до Денвера (штат Колорадо), де працює в Публічній бібліотеці, стає засновником Денверської групи УВАН. 1964 р. Лев Юстимович став членом Українського Історичного товариства, співробітником новоствореного цим товариством журналу «Український історик», продовжував дослідження в галузі українського книгознавства. У 1971 р. Биковському присвоєно ступінь доцента в галузі книгознавства.

Помер Л. Биковський 11 січня 1992 року.

Його тривала, насичена подіями творча діяльність була присвячена українській книзі. Л. Биковський – один із перших співробітників Національної (Всенародної) бібліотеки України. Йому належить право першості публікацій про цю бібліотеку: всього понад 20 робіт, перша надрукована 1918 р., остання – 1971 р. Вирішальним чинником всього його подальшого життя стала участь у розбудові саме цієї бібліотеки. Книгознавець, бібліограф та публіцист, він залишив велику друковану і рукописну спадщину – понад 500 праць.

Варто згадати книгу Л. Биковського «У службах українській книжці» – так назвав автор свій покажчик, який підвів підсумок його багатогранній діяльності. Ця книга містить складену самим автором анотовану біобібліографію його друкованих і рукописних праць. Видання з'явилося у 1972 р. в Денвері (США) з передмовою проф. Любомира Винара, коштом дружини Марії, яка зробила

своєму чоловікові своєрідний ювілейний подарунок, адже у 1970 р. Л. Биковському виповнилося 75 років.

Праця Л. Биковського «У службах українській книжці» засвідчила заслугу автора перед українським народом і його значний внесок в українську культуру. Все своє життя Левко Биковський намагався популяризувати українське слово за кордоном.

Становлять інтерес публікації, присвячені геополітичній ситуації України та питанням новітньої історії: «Чорноморський простор: Атлас» (1941), «Великодержавні проблеми України» (1942), «Україна над океаном» (1945; 1946), «Шестиліття діяльності Українського Суходолового, морського та океанічного інституту» (1946), «Апостол новітнього українства: Юрій Липа» (1947).

Л. Биковському належать також науково-публіцистичні праці про діячів української науки та культури: М. Ветухова, В. Дубровського, С. Єфремова, А. Кримського, В. Кузева, М. Міллера, О. Лотоцького, В. Міяковського, В. Проходу, С. Рудницького, В. Тимошенка, К. Широцького. У серії мемуарів відбився понад 50-річний життєвий та творчий шлях автора: «В Петрограді: Спогади з 1912-1915» (1964), «На Північному фронті» (1965), «На Кавказько-турецькому фронті» (1968), «Ваймарські часи. Спомини з 1945» (Денвер, 1970), «З Генеральної губернії до Вартегау» (1973). Окремі твори Биковського видані англійською, німецькою, чеською, французькою та італійською мовами.

Ім'я Л. Биковського замовчувалось довгий час за радянської доби, у публікаціях дослідників з'явилося лише в незалежній Україні.

У 1995 році з нагоди 100-річчя Лева Биковського відбулися ювілейні урочистості в Києві та на батьківщині книгознавця – Черкащині. В мальовничому урочищі Привороття встановлено пам'ятний камінь «Українському книгознавцю та публіцисту Леву Биковському».

ЛІТЕРАТУРА:

Праці Л. Биковського

У службі українській книжці / Лев Биковський ; упоряд. Л. Р. Винар, Я. Д. Ісаєвич ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів ; Нью-Йорк, 1997. – 327 с.

Від Привороття до Трапезунда / Л. Биковський. – Україна. Наука і культура. – Київ, 1996. – Вип. 29. – С. 253–259.

Про Л. Биковського

Левко Устимович Биковський (1895–1992) : біобібліогр. нарис / М-во культури і мистецтв України, Нац. парлам. б-ка України ; авт.-уклад. Н. В. Казакова. – Київ, 1996. – 64 с. – (Видатні діячі української книги ; вип. 5).

Казакова, Н. У службах українській книжці : до 120-річчя від дня народження Л. Биковського (1895–1992) / Н. Казакова // Дати і події, 2015, перше півріччя : календар знаменних дат № 1 (5). – Київ, 2014. – С. 104–108.

Хоменко, В. Життя серед книг / В. Хоменко // Пам'ять. – Київ, 2013. – С. 46–48.

Казакова, Н. Биковський Лев Юхимович / Н. Казакова // Українські бібліографи. – Київ, 2011. – Вип. 3. – С. 18–22.

Винар, Л. Лев Биковський : життя і діяльність (1895–1992) : біогр. нарис / Л. Винар // Биковський Л. У службах українській книжці. – Львів, 1997. – С. 11–32.

Казакова, Н. Книгознавець, публіцист, історик / Н. Казакова // Бібл. планета. – 2010. – № 2. – С. 16–18.

Добровольська, Л. Л. Биковський і Звенигородщина / Л. Добровольська // Бібл. планета. – 2010. – № 2. – С. 19–20.

Звенигора, Я. В епіцентрі боротьби за вільне «Міжмор'я» стояв уродженець Черкащини / Ярослав Звенигора // Вечірні Черкаси. – 2017. – 13 верес. (№ 37). – С. 7.

Кравець, А. Звенигородський «класик» книгознавства УНР / Андрій Кравець // Прес-Центр. – 2012. – 4 квіт. (№ 14). – С. 27.

Лячинський, С. Спадщина Лева Биковського / С. Лячинський // Шевченків край. – 2003. – 18 лип. (№ 58-59). – С. 6.

Хоменко, М. Свій шлях до наукового визнання історик Лев Биковський розпочав на Звенигородщині / М. Хоменко // Нова Доба. – 2002. – 9 лип. (№ 53). – (Дод. «Іст. сторінки». – С. 3.).

Події української революції очима нашого земляка Льва Биковського // Нова Доба. – 2002. – 9 лип. (№ 53). – (Дод. «Іст. сторінки». – С. 3).

16 травня
125 років від дня народження
письменника
Тодося Осьмачки
(16.05.1895–07.09.1962)

... минувши всякі перешкоди,
звертаюся до тебе, краю мій,
я з вірою, що ти у час свободи
мене згадаєш...

Тодось Осьмачка¹

Тодось (Теодосій) Степанович Осьмачка – талановитий український письменник, якому випало жити і творити в нелегкі часи сталінських репресій, війни та голоду, пройти табори для переселенців, тюрми та психлікарні, пізнати на власному досвіді нелегке життя в еміграції (адже двадцять із 67-ми років він прожив на чужині). За кордоном були написані поетичні та прозові твори, які здобули Тодосю Степановичу славу видатного майстра західноєвропейської та заокеанської української діаспори і всієї України.

Народився Тодосій Осьмачка в с. Куцівка на Смілянщині у багатодітній сільській родині. Народжуючи Тодосю, мати оглухла і лише через 20 років їй частково повернувся слух. У Тодосевій душі на все життя залишилися почуття глибокої провини за материне каліцтво. Батько відігравав особливу роль у його житті – у рукописі поеми «Поет» Осьмачка написав: «Присвячую пам'яті єдиного мого друга і найблагороднішої людини між людьми, мені знаваним, могого батька, Степана Осьмачки».

Коли йому виповнилося дев'ять, вступив до першого класу місцевої церковно-приходської школи, та навчання давалося нелегко, адже викладали там російською мовою, що було незвичним для сільського україномовного хлопця. Не закінчивши парафіяльної, у 1907 р. перейшов до двокласної земської школи, але, за власними спогадами, учився погано, захоплювався пригодницькою літературою, казками та взагалі багато читав.

По закінченні школи юнак деякий час працював писарем, самостійно готуючись до вступу у Черкаську учительську семінарію, але іспити не склав. Не маючи наміру відступати від задуманого, Тодось поїхав до Києва, де протягом шести місяців займався з репетитором, а в 1915 р. успішно склав

¹ Осьмачка, Т. Поет : поема на 24 пісні. Три частини / Тодось Осьмачка // Осьмачка Т. Поезії. Поеми. – Черкаси, 2013. – С. 162.

іспит на звання земського вчителя.

Перший навчальний рік молодий педагог розпочав у земській школі села Білозір'я на Смілянщині, однак працював лише кілька місяців – у 1916 р. хлопця мобілізували до царської армії. Про ставлення юнака до війни яскраво свідчить його вірш «Дума солдата», написаний того ж року. За цей твір автор постав перед військово-польовим судом та потрапив до в'язниці, але після Лютневої революції Тодося звільнили.

Якийсь час Т. Осьмачка вчителював у школі села Носачеве, а наступного року повернувся до рідної домівки. У 1919 р. учительська спілка відправила Тодося Осьмачку в Харків на тримісячні курси з підготовки інструкторів для системи робітничої освіти. Після навчання його призначили інструктором губернської народної освіти в м. Кременчук, але й на цій посаді він пробув недовго. У 1921 р. він вступив до Київського інституту народної освіти на літературно-лінгвістичний відділ.

У студентські роки почалася його участь у літературному житті. Спершу він був членом Асоціації письменників («Аспис»), яку очолював Микола Зеров, а потім «Ланки», яка згодом отримала назву «МАРС» («Майстерня революційного слова»), до якої входили Г. Косинка (найближчий товариш Осьмачки), Б. Антоненко-Давидович, Є. Плужник, В. Підмогильний.

У 1922 році виходить його перша збірка поезій «Круча». Її відзначала глибина образності, блискуча народна мова та епічний стиль дум. Письменницький дебют Осьмачки відразу ж привернув увагу критики, «Круча» якось враз висунула Т. Осьмачку до ряду митців слова, що прийшли в українську літературу з власним баченням тодішніх соціальних проблем та оригінальним художнім мисленням.

Десь у 20-х роках Тодось Осьмачка знайомиться з Лесею Трохименко, низенькою чорнявкою з темно-карими очима, що приїхала з села Ясногородки на Київщині навчатися в медичному інституті, і в 1922 р. одружується з нею. Жили вони бідно. Ставши невдовзі лікарем та багато працюючи, дружина намагалася самостійно займатися утриманням сім'ї і таким чином дати можливість чоловікові-студенту цілковито віддатися навчанню. Це був єдиний час у його житті, коли він систематично і багато читав, майже всі вечори Тодось Осьмачка проводив у Всенародній бібліотеці. Зарплати дружини все ж не вистачало, тому в 1923 р. він полишив навчання і влаштувався вчителем до Київської залізничної школи № 3.

Наступного року в молодій сім'ї народився син Ігор, але подружнє життя було непростим і згодом не склалося. Пізніше Т. Осьмачка казатиме, що він ніколи не любив своєї дружини, а вона його любила дуже. «Я її і бив, і за коси

тягав, а вона все ж мене любила», – говорив Т. Осьмачка не раз. Очевидно, вже тоді, у другій половині 20-х років, починалася його психічна хвороба. Одного разу поетові здалося, що хтось рився в його рукописах. Т. Осьмачка звинуватив дружину, що вона давала гебеушникам його вірші. Він кинувся до дружини і став її душити. Лесю Луківну врятували сусіди. Друзі влаштували поета до психіатричної лікарні, з якої він утік у рідну Куцівку. Ось так родинне життя молодого подружжя з маленьким сином на руках перетворилося на пекло. У 1930 році Осьмачки розлучилися. Йому на той час було 35, а Лесі 29 років.

1925 року виходить друга книжка поезій – «Скитські вогні», яку можна було б назвати гімном українському степові.

*Гей, степе мій,
підпер ти ріками моря,
щоб не схитнулися вони
на ниви хлібороба...
Ти запалив дзвінкі вогні
великих сизих рос,
що з ранків падають на обрій –
на вічний твій покос...*

Поет прагне образно простежити історичний шлях України – пройти «по шляху віків» і таким чином усвідомити, куди ж летить новий вік і як буде стелитися доля українського народу. Його огортають тривожні передчуття нових кривавих збурень, які принишкли в ідилічних пейзажах білих, теплих травневих ранків України. Кривавий знак уявляється йому в образі велетенської борони, що висить на небі на північ зубками і чекає нових жертв.

Наступною була збірка «Клекіт» – остання публікація довоєнного часу, яка засвідчила не тільки його незламну позицію, а й викликала невдоволення влади та привернула увагу каральних органів до особи поета. Осьмачка у цій збірці друкує вірш «Деспотам», в якому звертається до закутого в ланці працюючого свого народу, котрий годують у казармах на заріз і чию працю забирають «розбоєм в білий день», передрікає йому падіння «під кригу ланцюгів» і спів «присмаглими губами чужих пісень із городів».

Рятуючись від репресій, Т. Осьмачка восени 1928 р. виїхав із Києва і пів року жив у свого дядька в с. Драганівка на Поділлі. Згодом митець повернувся, але почував себе вкрай деморалізованим хвилею судових процесів над українською інтелігенцією – Спілкою визволення України. А в 1930 р. заарештували за доносом і його. Хоча згодом Т. Осьмачку випустили, але звільнили з роботи в залізничній школі та позбавили квартири.

Утративши перших близьких друзів – Г. Косинку, Д. Фальківського, В. Підмогильного, – приголомшений митець вирішив будь-що дістати дозвіл для виїзду за кордон. Проте в тодішніх умовах це було неможливо і восени 1931 р. Т. Осьмачка знову приїхав до дядька та отримав місце вчителя української та російської мов у сільській школі. У той час письменник активно займається перекладами, особливо цікавлячись сонетами В. Шекспіра. Пізніше працював ще в кількох школах, але звідусюди його звільняли, не бажаючи тримати «неблагонадійного» працівника з «крамольними думками та переконаннями», аби не нажити проблем.

Початок тридцятих кривавих років став початком його безкочних блукань, страшних «дантових кіл». Тодось Степанович виступав із критикою комуністичної ідеології та інтелігенції, що співпрацювала з владою СРСР. 1933 року арештований більшовицькою владою, переслідувався радянською репресивною психіатрією. Арешти, допити, переховування в родичів, спроби перейти західний кордон, вивезення до Москви й ув'язнення в Бутирці, лікування в Кирилівській психіатричній лікарні...

Т. Осьмачка казав, що в Радянській Україні йому немає чим дихати. Поета на три роки позбавили права проживання в прикордонній смузі. Т. Осьмачка повертається до Києва. Вдень працює в бібліотеці, пише, читає, перекладає Байрона, ночує в скверах, на цвинтарі, у підворітнях. Далі повертається до Куцівки, де його знову заарештовують.

Становище Т. Осьмачки пом'яксувало те, що майже всі свідки говорили про його психічну хворобу. Сам поет казав, що удавав із себе божевільного. Почалася серія психіатричних експертиз, які встановили, що пацієнт фізично виснажений, хворий легенями, має всі ознаки шизофренії і потребує спеціального стаціонарного лікування. Після лікування в Київській клініці, Осьмачка вирушає в Ленінград. «А потягло мене туди море, пароплави, – писав Т. Осьмачка. – Хотів утекти. Одного разу пощастило мені таки непомітно забратися на пароплав, що йшов у Фінляндію. Та перед відходом пароплава мене витягли і віддали міліції, а звідти після всяких перевірок відправили до психіатричної лікарні. О! У мене є добрий паспорт, прописаний в Ленінграді... У разі потреби показую паспорт з написом «психіатрична лікарня» – і зразу відпускають...».

Після Ленінграду Т. Осьмачка знову вирушає на захід з надією перейти кордон. У травні 1939 р. його вкотре заарештовано. В'язниця і знову лікарня. Чи насправді він був нервово хворим, чи тільки вдавав це, щоб уникнути репресій, наразі достеменно невідомо. Важке життя, поневіряння, арешт і загибель на

засланні друзів, неможливість нормально працювати, постійні переслідування вплинули на його характер, емоційний та психічний стани здоров'я.

*Я знов самотній і проклятий, –
схилився тяжко до вікна:
на мурах, ніби на розп'яттях,
ворони виють в небеса.
Їх чую крики ізнадвору
у серці зрадження своїм...
Куди, куди втічу від горя,
від тих зловісних голосів?...*

Митець пробув у лікарні аж до 1941 р., коли ж розпочалася війна і гітлерівські війська захопили Київ, пацієнти Кирилівської лікарні розбіглися, хто куди. Тодось Степанович вирушив до рідного села, де йому вдалося знайти роботу в школі та знову оселитися в сестри.

Не полишав він і літературної діяльності, працюючи тепер над романом. Але на початку 1942 р. окупаційна німецька влада школи позакривала, тож письменник вирішив будь-що дістатися Галичини та вкотре спробувати перетнути кордон. На початку квітня Львів облетіла звістка: до міста прибув Тодось Осьмачка. Тут його захоплено вітали, для місцевої української інтелігенції це була видатна подія. Уже 12 квітня поет виступив на першому авторському вечорі, організованому Літературно-мистецьким клубом, де прочитав нові вірші та «Думу про Зінька Самгородського». Другий виступ відбувся за два тижні. На ньому письменник читав уривки з поетичного роману «Чичка Свирид», згодом відомого під назвою «Поет». Він не раз наголошував на тому, що ця «скорботна книга» є своєрідним ключем до пізнання внутрішнього драматизму і власної долі, і долі народу, від якого поета було відірвано шаленими вирами історії. У 1947р. поема на 23 пісні вийде в світ.

У Львові 1943 р. побачила світ його збірка поезій «Сучасникам». Т. Осьмачка отримує за неї літературну премію Спілки українських письменників і вперше їде лікуватися на курорт у знамениту Криницю. Під час лікування в Криниці у 1942 році в житті Тодося Осьмачки з'являється жінка, яка залишила чи не найбільший слід у його душі. Йосифа Вітер – ігумена монастиря Сестер Студиток, яка дивом вціліла після тюрми НКВС.

*Сказав Господь, що я людина,
бо в мене совість і душа глуха,
і я тепер шепчу: «Христе, спаси нас
від найстрашнішого гріха».
А ти не знала, видно, і не знаєш*

*ні крапельночки про це,
бо, зустрічаючися, відвертаєш
від мене згіржливо лице
і викликаєш у душі розпуку,
що я не Фауст і не біс,
який, силкуючи тебе за руку,
схилив би у таємний ліс
і видер би з кісток та м'язів
твоє жіноче молоде,
аби ти кривдника по цій образі
не забувала вже ніде.*

1944 року Осьмачка пише повість «Старший боярин» – першу світлу книгу, позбавлену страшних картин пекельного та жорстокого життя. Навесні 1944 р., не бачачи майбутнього для творчості в Радянській Україні, він остаточно вирішив емігрувати, хоч і сумно було лишати рідну землю. Першим містом, яке його прийняло за межами України, була Прага, потім – Відень. Невдовзі, коли хвиля війни наблизилася і до австрійської землі, Т. Осьмачка виїхав до Баварії. Саме вона була пристановищем для багатьох письменників та митців, змушених залишити свою батьківщину. Центром об'єднання українських письменників еміграції став Мистецький український рух (МУР), до якого увійшли 26 митців, у тому числі й Т. Осьмачка.

Письменник через свій характер не міг довго жити на одному місці, і з Німеччини він вирушив до Америки. Але й тут його чекали поневір'яння і нестатки, він мис підлогу на вокзалі в Пенсільванії, але довго не витримує і мандрує далі: Детройт, Чикаго, Мінеаполіс... У Торонто дописує свою повість з часів колективізації в Україні «План до двору». У наступні роки письменник змінив кілька місць проживання у пошуках роботи та умов для творчості. Тоді ж він працював над збіркою поезій «Китиці часу», яка вийшла в 1953 р. Книжка складалася з творів, написаних у еміграції протягом 1943–1948 рр.; можна вважати, що це ліричний щоденник стану поетової душі на чужині.

*Моя Україно, недоле моя,
Була ж ти мені дорогою,
А нині тебе вже питаюся я,
Ох, що ж ти зробила зі мною?
І саме тоді, як весна з-над садів
Сіяє дощем та ріплею
І кожна брунька ясна до країв
На світ тягне листя із глею,*

*І саме тоді, як гарячі стовпи
Туман підійма над лісами
І з вирію птахи до нас у степи
Скрізь тягнуть стежки небесами.
...Але я гукатиму, доки не вмру,
Пташиною навіть луною...
Ой краю, мій краю, чи я розберу
Оте, що ти робиш зі мною!*

У 1954 році у Нью-Йорку з'являється ще одна збірка поезій – «Із-під світу».

У 1954 р. Тодось Степанович переїхав до Канади. В Едмонтоні він пише повість «Ротонда душогубців», за яку мріє отримати Нобелівську премію. Проте ці сподівання були марними. Т. Осьмачка впадає у затяжну депресію.

Він тікав від усіх, але найперше він утікав від себе, бо сам для себе був найбільшою небезпекою. На кожному кроці йому ввижалися підіслані вбивці. Тому він мав панічний страх перед їжею з чужих рук. Він міг голодувати цілими днями, але не взяти шматка хліба навіть у добре знайомих йому людей. І цього страху він не позбувся до кінця своїх днів. В останні роки життя його стан значно погіршився. Загалом фізично сильний і витривалий, психічно він ламався дедалі більше. Усе частішими ставали галюцинації, він казав, що у його кімнаті умонтовані підслуховуючі апарати, що читають людські думки. Голос із тих апаратів глумився з нього. Він часто міняв помешкання, бо вірив, що це робота більшовицьких агентів.

З Канади Т. Осьмачка знову повертається до США і потрапляє у психіатричну лікарню. Літературознавцю і другу Григорію Костюку він скаржиться, що його на відстані московські агенти б'ють електричним струмом. Т. Осьмачка втікає з лікарні. Він поспішає працювати, перекладає Шекспіра. За якийсь час опиняється в Німеччині. У Мюнхенському парку на лавці його знайшли вранці наприкінці травня 1961 року, він був спаралізований. Під головою замість подушки були рукописи, а біля лави – валіза з рукописами і книгами, це було все, що він мав у житті.

Поступово організм поета почав долати хворобу. Т. Осьмачка просить, щоб його хтось забрав додому. Друзі влаштували його в будинок для старих людей. Т. Осьмачка пише афоризми, збирається почати роман, але... 7 вересня 1962 року на 67-ому році життя Тодось Осьмачка помирає.

*Врятуй мене, мій Боже, від такого
шаленого чуття плачів
і не лишай мене ніколи під порогом*

*чужого серця на ключі.
Бо ти з Ордані виніс розкіш людям
з любов'ю на святі піски,
моїм же з цього залишивши грудям
єдину кригу з вод ріки...
Та врешті ти зі мною дій що хочеш,
мій дух тебе не заклене:
бо все дарма: мізерне і уроче,
лише молю, не муч мене!*

Пам'ять про поета жива і житиме у віках багатьох поколінь. Адже Тодось Осьмачка, котрий проніс через усе своє страдницьке життя незмінну любов до журливої України, повертається до нас у чудових творах, добрих спогадах, музейних експонатах. У Куцівці Смілянського району, де він народився, щорічно вшановують його пам'ять. У 2013 р. заснована літературна премія імені Тодося Осьмачки, яка присуджується за високохудожні твори, в яких зображено український національний характер, осмислено історичну долю України та її народу, втілено ідею національно-державної незалежності.

ЛІТЕРАТУРА:

Твори Т. С. Осьмачки

План до двору / Тодось Осьмачка. – Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2015. – 198 с.

Поезії. Поєми / Тодось Осьмачка. – Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2013. – 369 с.

Ротонда душогубців / Тодось Осьмачка. – Київ : Укр. письменник, 2008. – 287 с.

Поезії. Повісті : Старший боярин ; Ротонда душогубців / Тодось Осьмачка. – Київ : Наук. думка, 2002. – 424 с.

Із-під світу: поет. твори / Тодось Осьмачка. – Нью-Йорк : Укр. вільна акад. наук у США, 1954. – 313 с.

Про Т. С. Осьмачку

Коваленко, В. Русалко з Куцівських ярів : до 125-ліття від дня народж. Т. Осьмачки / Валентина Коваленко. – Черкаси : Чабаненко Ю., 2018. – 219 с.

Поліщук, В. Мій Тодось Осьмачка / Володимир Поліщук. – Черкаси : Чабаненко, Ю., 2016. – 108 с.

Мошенський, В. Куцівський бурлака : 120-річчю від дня народж. Т. С. Осьмачки присвяч. / Сергій Мошенський. – Черкаси : Інтроліга TOP, 2016. – 112 с.

Осьмачка, Т. [Автобіографія] / Осьмачка Тодось (Осьмачка Теодосій Степанович) // Самі про себе : автобіогр. укр. митців 1920-х років / упоряд. Раїса Мовчан. – Київ, 2015. – С. 293–294.

Поліщук, В. Хресна дорога самотності (Тодось Осьмачка) / Володимир Поліщук // Поліщук В. Т. Вибране. Т. 2. Розстріляні таланти (Репресовані письменники Черкащини). – Черкаси, 2013. – С. 90–105.

Поліщук, В. Кілька штрихів до осмислення життя і творчості Тодося Осьмачки / Володимир Поліщук // Поліщук В. Т. Вибране. Т. 2. Розстріляні таланти (Репресовані письменники Черкащини). – Черкаси, 2013. – С. 106–115.

Слабошпицький, М. Утікач. Тодось Осьмачка / Михайло Слабошпицький // Слабошпицький М. 25 українських поетів на вигнанні. – Київ, 2012. – С. 366–402.

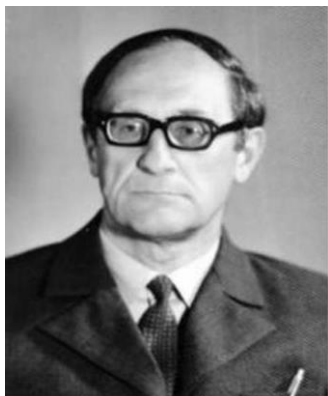
Жулинський, М. Тодось Осьмачка. Приречений на самотність і вигнання... / Микола Жулинський // Жулинський М. Українська література: творці і твори. – Київ, 2011. – С. 458–469.

Піскун, О. Письменник і тоталітаризм. Психоаналітична інтерпретація прози Тодося Осьмачки : монографія / Ольга Піскун. – Черкаси, 2010. – 262 с.

Історико-літературні, теоретико-літературні й мовно-стилістичні аспекти творчості Тодося Осьмачки : Матеріали Всеукр. наук. конф. з нагоди 105-ї річниці з дня народж. Т. С. Осьмачки, Черкаси, 11-12 трав. 2000 р. – Черкаси : ЧДУ, 2005. – 128 с.

Слабошпицький, М. Поет із пекла (Тодось Осьмачка) / Михайло Слабошпицький. – Київ : Ярославів вал, 2003. – 367 с.

Нікітенко, Л. Знищений катами України : черкащани пом'янули всесвіт. відомого земляка Тодося Осьмачку / Людмила Нікітенко // Україна молода. – 2019. – 21 трав. (№ 55). – С. 3.

28 жовтня
100 років від дня народження
краєзнавця, педагога, громадського діяча
М. Ф. Пономаренка
(28.10.1920–01.01.2010)

«Пізнати все на землі і під землею,
У книгах, в папках, в знахідках віків.
Він кожен вік прошував душою,
Він кожен спогад серцем розумів...
Він так спішив до пошуків щоденних,
Завжди у кожній знахідці горів,
Наш запальний народний академік,
Наш велет добрих справ і щирих слів!..»
М. Борщ «Велет»¹

Михайло Федорович Пономаренко – археолог, історик, мовознавець, літературознавець, поет і перекладач, фольклорист, етнограф... А ще – «народний академік» і патріарх українського краєзнавства, як називали його золотонісці і відомі вчені. Напевно жоден із краєзнавців Черкащини так глибоко і всебічно не досліджував історію, археологію, топоніміку, народознавство краю, як це робив Михайло Пономаренко у своїх численних публікаціях з краєзнавства у пресі, наукових журналах, окремих працях. Його досягнення у багатьох галузях дозволили б захистити не одну дисертацію.

Народився М. Ф. Пономаренко 28 жовтня 1920 року у с. Підставки Золотоніського району в селянській родині. Батько був вчителем у школі, а мати – домогосподарка. Захопився краєзнавством Михайло ще в шкільні роки під впливом свого батька, Федора Степановича, який був з роду священиків, здобув духовну освіту, але присвятив своє життя шкільному вихованню підростаючого покоління. Своїх обох синів виховував патріотами і дбав, щоб вони здобули належну освіту.

Після закінчення Горобіївської неповної середньої школи Михайло Федорович вирішив здобути учительський фах у тодішньому Золотоніському педагогічному технікумі. Михайло був гордістю навчального закладу, опорою викладачів, тож йому єдиному по закінченню навчання було запропоновано

¹ Борщ М. Велет : патріарху черкаського краєзнавства, народному академіку Михайлу Федоровичу Пономаренку присвячую / Микола Борщ // Борщ М. І. З вершин славетних черкащан : краєзнавчі нариси, вірші, поеми. – Черкаси, 2013. – С. 309.

стати викладачем цього технікуму. Та, на жаль, перші і доволі успішні педагогічні кроки виявилися досить короткими. Незадовго до початку Другої світової війни юнак був призваний до армії. Становленню Пономаренка – педагога сприяло й навчання у Махачкалинському піхотному училищі, де поряд з військовими дисциплінами курсанти вивчали й педагогічні. З огляду на мужність і військовий досвід, Михайлу Федоровичу довірили командування взводом розвідки. Відзначився він і як помічник командира мотострілецького батальйону. Був поранений і контужений, із фронту повернувся з двома орденами та багатьма медалями.

Після війни у 1946 році М. Ф. Пономаренко продовжив навчання і здобув дві вищі освіти – закінчив факультет української мови і літератури Черкаського педагогічного інституту та факультет французької мови Київського педагогічного інституту іноземних мов (1954 р.). Для своєї педагогічної праці він обрав Золотоніську середню школу № 4, де викладав іноземні мови (французьку, німецьку та іспанську) в 1947–1977 рр. Крім того працював учителем історії у Золотоніській середній школі № 3. В усіх школах, де працював М. Ф. Пономаренко, він керував краєзнавчою роботою. У Золотоніській школі № 4 організував гурток «Глобус» (1946), товариства «Слідопит» та музейну кімнату (1947), на базі якої згодом було створено музей. Зібрав бібліотеку, що ледь уміщувалася у трьох кімнатах його власноруч збудованої оселі.

У трудовій книжці Михайла Пономаренка всього два записи (довоєнний не зберігся). Перший фіксує понад 35-річний період учительської праці, а другою найважливішою справою життя був музей – справжня скарбниця людської пам'яті. В 1960 році Михайло Федорович Пономаренко став засновником, першим директором, екскурсоводом і науковим співробітником Золотоніського районного музею, спочатку на громадських засадах. «З 1947 року я почав збирання книжкових та архівних матеріалів про лівобережну Черкащину», – розповідав М. Пономаренко, особисто зібравши для музею понад 5 тисяч експонатів. Пристрасний краєзнавець доклав чимало зусиль, щоб у районному центрі відкрили краєзнавчий музей. Він встановив зв'язки з відповідними республіканськими і союзними установами, з архівів яких надходили фотокопії документів. Працював у бібліотеках, музеях, архівах Москви, Ленінграда, Києва, Черкас. У 1950-х рр. він почав виступати з краєзнавчими матеріалами у пресі, став ініціатором об'єднання краєзнавців Золотоніщини та очолив його.

Впродовж 25 років Михайло Федорович організовував туристичні походи школярів рідним краєм. Одного разу Пономаренко разом з учнями під час археологічної експедиції відкрив багаточислове поселення доби неоліту, черняхівської культури і Київської Русі в урочищі Остів, біля с. Чехівка

Чорнобаївського району. І такі випадки були непоодинокі. Він очолював експедиції «Черкаси», «Сміла», «Золотоноша», «Звенигородка» та інші. Брав участь у встановленні дати заснування міста Черкаси. На основі дослідження далекої минувшини свого краю М. Пономаренком та його учнями було складено археологічну карту лівобережної Черкащини.

Михайло Федорович умів читати знахідки і, приглядаючись до них, емоційно розповідати про далеке минуле. Взявши в руки уламок посуду, краєзнавець розповідав так: «Він тонкий, має сірий колір, вінця прямі, а орнамент хвилястий». І після сказаного робив висновок: «Безперечно, цей предмет відноситься до Київської Русі». Так він міг розповідати про кожну знахідку з 300 розкопаних ним пам'яток археології. Немало часу відводив директор музею топоніміці, вважаючи, що назви міст, сіл, річок, гір допомагають топонімістам вивчати спосіб життя древніх народів, дізнаватись, до якої мовної групи вони належали. М. Ф. Пономаренко знайшов автора відомої української пісні «Чорнії брови, карії очі», ним виявився К. Думитрашко. Також краєзнавець вивчив рукописи вченого-земляка М. Максимовича, дослідив перебування М. Коцюбинського на Черкащині.

За 18 років роботи в музеї Михайло Федорович поповнив його багатьма експонатами, нині їх нараховується понад 13 тисяч. Музей отримав статус державного краєзнавчого. Зараз на експозиційній площі в 131 квадратний метр розміщено п'ять залів, в яких відвідувачі зможуть побачити природу рідного краю, давнє минуле і сучасне, культуру і побут, бойову і трудову славу краю. А 2010 року Золотоніському державному краєзнавчому музею присвоєно ім'я Михайла Федоровича Пономаренка.

М. Ф. Пономаренко був членом правління Всеукраїнської спілки краєзнавців і редакційної ради журналу «Краєзнавство Черкащини», одним із ініціаторів створення Черкаської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців. Брав активну участь у республіканських та обласних конференціях, виступав на них з цікавими доповідями та повідомленнями. Михайло Федорович є автором понад 3000 публікацій в УРЕ, УЛЕ, «Шевченківському словнику», журналах «Мовознавство», «Археологія», «Пам'ятки України», в республіканській та місцевій пресі, став одним з укладачів хрестоматії з історії Черкащини. Зокрема, учасник створення та член редколегії серії «Історія міст і сіл України. Черкаська область», автор науково-популярних краєзнавчих видань «Золотоноша», «Золотоніщина», «Золотоніський краєзнавчий музей», «Шевченко і Черкащина», «Краєзнавці Черкащини : біобібліографічний словник», співавтор книги «Подорож Златокраєм». У 2001 р. вийшла книга

М. Ф. Пономаренка «Золотоніщина в осадах», де можна дізнатися історію міст і сіл, хуторів, селищ Золотоніщини.

Свої красезнавчі студії він поєднував з участю у політичному житті країни. Характер мав волелюбний, бунтарський, власним прикладом закликаючи оточуючих до дій. Тож, ні для кого не було дивною, що з початком національного відродження Михайло Федорович став у перші ряди його речників, оборонців і захисників. Без страху, відкрито виголошуючи полум'яні промови на мітингах, очолив Народний Рух в районі, був засновником блоку «Демократична Золотоніщина», першим підняв синьо-жовтий прапор над Золотоношею. За такі дії в ті роки він був відсторонений від педагогічної роботи. У 1990-91 роках редагував місцеву рухівську газету «Воля».

Знали Михайла Федоровича і як перекладача, ним перекладено багато творів з 12 мов. Зокрема : з французької «До себе» К. Маро, з німецької «Ліричне інтермецо» Г. Гейне, з російської «Звезда» Є. Баратинського та інші. М. Ф. Пономаренко був талановитою, творчою особистістю.

Він віршував із дитинства, але дебютував у районній газеті лише 1957 року, потім друкувався в обласних і всеукраїнських виданнях, став членом клубу незалежних українських письменників «Оратанія», членом редколегії журналу «Апостроф». Видав п'ять поетичних збірок. Його поезія глибоко лірична, водночас кличе разом осягати і осмислювати сенс людського буття, пробуджує і плекає любов до рідного краю.

*Тонуть у водах заплави,
Зір променисті вогні...
Місто моє золотаве,
Ти найдорожче мені!
Квітом, де вишні зелені,
Кожен куточок пропах...
Грала Ужвій тут на сцені,
Звідси у світ ішов Бах.
Гарно у нас, гоже,
Юність в труді ожива...
Золотоношо,
Зоре моя Дніпрова!*

М. Пономаренко «Золотоноша»²

² Пономаренко М. Золотоноша / Михайло Пономаренко // Пономаренко М. Ф. Росава : вірші / Михайло Пономаренко. – Черкаси, 1995. – С. 61.

Більше для Золотоноші, ніж Михайло Пономаренко, не зробив ніхто. Багато можуть розповідати про нього сучасники. Як тільки не називали його: «народний академік», «Видатний Учитель», «літописець» і навіть жартома «ходячою енциклопедією». Та найкраще про заслуги цієї людини розказують його звання: «Заслужений учитель України» (1975), «Почесний краєзнавець України» (1995), лауреат Всеукраїнської премії імені В. Б. Антоновича (1995) та перший лауреат Черкаської обласної літературно-краєзнавчої премії імені Михайла Максимовича (1994). У 2008 р. – член авторського колективу книги «Подорож Златокраєм. Нарис з історії та сьогодення Золотоніського району» став лауреатом премії вдруге.

Його невтомне серце, серце людини високого громадянського обов'язку перестало битися 1 січня 2010 року. Невблаганна доля поставила останню крапку на його життєвій дорозі довжиною майже в 90 років. Нелегкою була та терниста дорога, адже Михайло Федорович Пономаренко завжди був першопрохідцем. Сьогодні Золотоніською районною державною адміністрацією засновано районну краєзнавчу премію імені Михайла Пономаренка. А у квітні 2012 року на міському цвинтарі Золотоноші краєзнавцю постав пам'ятник.

ЛІТЕРАТУРА:

Неспокій серця : зб. статей і матеріалів [присвячених життю і діяльності краєзнавця М. Ф. Пономаренка] / упоряд. Т. А. Клименко, В. М. Мельниченко. – Черкаси : Вертикаль, 2005. – 104 с.

Дєєв, М. М. Краєзнавча та просвітницька діяльність Михайла Федоровича Пономаренка / М. М. Дєєв, Л. Г. Чанцева // Юний краєзнавець Черкащини. – Черкаси, 2014. – Чис. 10/11. – С. 100–107.

Борщ, М. І. Перший директор Золотоніського музею (1920-2010) / Микола Борщ // Борщ М. І. 3 вершин славетних черкащан / Микола Борщ. – Черкаси, 2013. – С. 303.

Хоменко, В. Народний академік / Володимир Хоменко // Хоменко В. Силуети. – Київ, 2016. – С. 14–18.

Чиж, А. Просвітитель національної свідомості / А. Чиж // Залізнякаві читання : матеріали Третьої наук.-краєзн. конф. – Черкаси, 2011. – С. 126–129.

Удовиченко, І. Ю. М. Ф. Пономаренко та його пам'яткоохоронна діяльність / І. Ю. Удовиченко // Черкащина в контексті історії України : матеріали Третьої наук.-краєзн. конф. Черкащини. – Черкаси, 2008. – С. 371–378.

Дробний, І. Будитель / Іван Дробний // Дробний І. За пагорбами літ. – Черкаси, 2006. – С. 481–486.

Трохименко, В. Патріарх українського краєзнавства, народний академік Михайло Пономаренко // Трохименко В. Бо ти на землі – людина. – Черкаси, 2006. – С. 365–373.

Подвижник краєзнавства : Михайло Пономаренко : біобібліогр. покажч. До 85-ліття з дня народження / упоряд. Л. Т. Демченко. – Черкаси : ОУНБ, 2005. – 36 с. – (Черкащини славетні імена).

7 листопада
75 років від дня народження
хорового диригента, композитора
Є. І. Кухарця
(07.11.1945–27.12.1987)

«Усе своє свідоме життя я прагнув передавати, доносити до слухачів глибину думок і почуттів, що закладені в народній пісні...»

Євген Кухарець¹

Здавна в народі побутує вислів: «Черкащина – край світла і добра, край пісні й хлібного зерна!...». Дійсно, славиться Черкаський край піснею; гордістю є Черкаський академічний заслужений український народний хор, який став впізнаваним у світі за часів, коли художнім керівником і головним диригентом хору був Євген Іванович Кухарець. Його називали справжнім українцем з пісенною душею. Бо змістом яскравого й короткого життя народного артиста України можна вважати віршовані рядки: «Мабуть, для того я прийшов у світ, щоб піснею злетіти в небеса...».

Талановитий композитор, музикант, аранжувальник народних пісень, педагог і хоровий диригент народився в мальовничому с. Велюнь Дубровицького району Рівненської області в простій сім'ї колгоспників 7 листопада 1945 року. Хлопчик ріс без батька, той помер, коли малому не виповнилося й року. Тож усю свою любов мати віддавала єдиному синові. Вона співала йому колискові, вчила любити Україну, її мову та пісні. Музичні здібності Євгена проявилися з раннього дитинства, тож ніхто не здивувався, коли після школи талановитий юнак став студентом Рівненського музичного училища.

¹ Лепша І. Черкаський народний хор / Іван Лепша // Лепша І. 100 обличч української естради / Іван Лепша. – Чернівці, 2017. – С. 243.

У 1964 році, з училища Є. Кухарець був призваний до армії, службу проходив у Німецькій Демократичній республіці, в м. Ваймар, грав у військовому оркестрі. Після служби в армії вступив до престижної Одеської консерваторії на диригентсько-хорове відділення по класу професора Д. Закрецького. «Євген був веселою людиною, завжди міг підняти настрій іншим. Просто брав до рук гармошку – і смуток наче рукою знімало», – пригадує роки навчання в консерваторії його однокурсник Віталій Дука.

Аби мати кошти на навчання, Євген влаштувався керувати хором ткацької фабрики. На одному з фестивалів, де очолюваний ним колектив став призером, Кухарець познайомився з українськими композиторами А. Авдієвським та А. Пашкевичем. Та зустріч була початком їхньої великої дружби. І хоча Є. Кухарець мав змогу залишитися після навчання асистентом у консерваторії, його вабила творча робота, і він у 1974 році поїхав працювати в Черкаську обласну філармонію хормейстером, а згодом – художнім керівником і головним диригентом Черкаського народного хору. У 1977 році Є. І. Кухарець отримав почесне звання – заслужений артист України.

За Євгена Кухарця Черкаський народний хор став дуже популярним; колектив уперше потрапив за кордон – у Польщу, Болгарію, Німеччину, Канаду та став лауреатом Державної премії України (нині – Національна премія України імені Т. Г. Шевченка) у 1981 році. А через рік, 1982 року Євгену Івановичу Кухарцю було присвоєно звання народного артиста України. В ту пору творчий злет одержали Р. Кириченко, О. Павловська, а молоді голоси, які підібрав Є. Кухарець, звучать тепер. «Велика, світла людина, надзвичайно талановитий музикант. З легкої руки Євгена Івановича й тодішнього керівництва розквітла квітка «Вербена»... – згадує народна артистка України Лідія Зайнчківська.

За роки роботи з Черкаським народним хором Є. І. Кухарець створив чудові музично-хореографічні композиції: «Славні козаки-чигиринці», «В Черкаському краї цвітуть рушники», «Як ішли козаки та із ярмарку», «В ніч на Івана Купала». Золотим пісенним фондом хору дотепер є твори талановитого композитора: «Дві тополі», «Над колискою сина», «Закувала зозуленька», «Ой коли ж той вечір буде», «А мій милий, чорнобривий», «Ой у полі два дубки» та інші. Були в репертуарі хору й пісні, записані на Черкащині: «Ой устану ранесенько», «Де дівчина ходила» та інші. Чигиринський, Чорнобаївський, Шполянський, Кам'янський райони – скільки перлин зібрано було композитором тут, скільки мелодій, ритмів, узорів!

Творчість Євгена Кухарця була унікальна ще й тому, що він під час обробки народних пісень враховував поєднання голосів у хорі, вибудовував мелодію під голоси конкретних виконавців, передбачаючи, як вони звучатимуть

разом. І звучання Черкаського хору було своєрідне – широке, відкрите, розлоге. У 1986 році Є. І. Кухарець був нагороджений орденом Дружби народів. Особистість Євгена Івановича Кухарця була багатогранною. Як і кожен творець, він був сповнений різних професійних ідей та задумів, бажанням творити, допомагати іншим розвивати власні таланти. Ніби поспішав встигнути все зробити.

У грудні 1987 року трагічно обірвалося життя композитора і диригента. Євген Кухарець загинув в автокатастрофі, коли їхав до Києва запросити на святкування 30-річчя Черкаського народного хору А. Авдієвського, чия доля теж була пов'язана зі славнозвісним колективом. Він навіки залишився 43-річним, та після нього залишилися пісні, що увійшли до Золотого фонду української культури.

Похований митець на міському кладовищі у м. Черкаси. У 1991 році на могилі встановлено гранітний обеліск (висота 3 м) з бронзовим барельєфним зображенням Є. І. Кухарця. Біля обеліску на гранітній надмогильній плиті встановлена бронзова скульптура схиленої у журбі бандуристки у національному одязі (висота 1,7 м). В рідному селі композитора на Рівненщині функціонує кімната-музей Євгена Кухарця. 2016 року на його честь перейменована колишня вулиця маршала Красовського у м. Черкаси.

ЛІТЕРАТУРА:

Мельниченко, В. М. 50 пісенних літ : худож.-докум. іст. нарис до 50-річчя лауреата Нац. премії України ім. Т. Г. Шевченка Черкас. академ. засл. укр. нар. хору / В. М. Мельниченко, С. Л. Носань. – Черкаси : Вертикаль, 2007. – 56 с.

Сом, М. Наша дума, наша пісня / М. Сом // Україна. – 1981. – № 8. – С. 18–19.

Нікітенко, Л. Він піснею злетів у небеса / Людмила Нікітенко // Україна молода. – 2015. – 23 груд. (№ 163). – С. 7.

Трофименко, Л. Чтобы помнили... : в Черкасской филармонии прошел вечер памяти Евгения Кухарца : беседа с художеств. руководителем Черкас. хора Леонидом Трофименко / записала Татьяна Балякина // Акцент. – 2015. – 2 дек. (№ 49). – Прилож. : Акцент TV, с. 3.

Котяш, Л. Талант із Велюня [Електронний ресурс] / Людмила Котяш // Вісті Рівненщини : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу : <http://www.visti.rovno.ua/article/talant-iz-velunya> (дата звернення : 02.05.2019). – Назва з екрану.

Зміст

Від укладача.....	3
Пам'ятні дати Черкащини у 2020 році.....	4
Рік родини Симиренків.....	23
230 років від дня народження основоположника роду, промисловця-цукрозаводчика Ф. С. Симиренка.....	24
200 років від дня народження підприємця і мецената П. Ф. Симиренка.....	25
185 років від дня народження цукрозаводчика, мецената В. Ф. Симиренка.....	26
165 років від дня народження вченого-помолога Л. П. Симиренка.....	28
200 років від дня народження друга Тараса Шевченка, художника Г. М. Честахівського.....	30
200 років від дня народження релігійного діяча, історика, археолога, П. Г. Лебединцева.....	34
125 років від дня народження видатного скрипаля М. Б. Полякіна.....	39
125 років від дня народження та 100 років з часу загибелі отамана Холодноярської організації В. С. Чучупака.....	41
125 років від дня народження хореографа В. К. Авраменка.....	46
100 років від дня народження двічі Героя Радянського Союзу І. Н. Степаненка.....	49
125 років від дня народження бібліотекознавця, бібліографа Л. Ю. Биковського.....	51

125 років від дня народження письменника Тодося Осьмачки.....	56
100 років від дня народження краєзнавця, педагога, громадського діяча М. Ф. Пономаренка.....	65
75 років від дня народження хорового диригента, композитора Є. І. Кухарця.....	70

КАЛЕНДАР ПАМ'ЯТНИХ ДАТ ЧЕРКАЩИНИ НА 2020 РІК

Довідково-бібліографічне видання

Укладачі

Демченко Людмила Тимофіївна

Дядик Людмила Дмитрівна

Білецька Оксана Іванівна

Тищенко Вікторія Анатоліївна

Відповідальна за випуск **Л. П. Капкаєва**

Комп'ютерне опрацювання **І. В. Чорна**

Формат 60х84/16

Видавець і виготовлювач
Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова
бібліотека імені Тараса Шевченка»,
вул. Байди-Вишневецького, 8, м. Черкаси, 18001